

ÜLIÕPILASLEHT

TARTU ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA.

Tellimishinnad:

Siseriigis:	
1 kuu peale (postiga) M.	30. —
3 " " " "	90. —
1921. a. lõpuni " "	240. —
Väljamaale:	
1 kuu peale (postiga) M.	45. —
3 " " " "	135. —
1921. a. lõpuni " "	360. —

Kuulutuste hinnad:

Kuulutuste osas:		Tekstis:	
1/1 külge M.	1700. —	1/1 külge M.	2500. —
1/2 külge " "	900. —	1/2 külge " "	1300. —
1/4 " " "	500. —	1/4 " " "	700. —
1/8 " " "	300. —	1/8 " " "	400. —
1/16 " " "	150. —	1/16 " " "	200. —

Numbri hind Mk. 30.—

Toimetuse ja talituse aadress — Tartu, Rütli tän. 9, „Postimees“. Tel. 80.

Käskirjad mitte-kirjastajate poolt arvatakse vastava soovivalduse põhjal reahonoraari alla.

Nõ 3-4.

Juuni 1921.

II. aastak.

Mõttemõlgutused.

Ülikool, professorid ja üliõpilased.

Prof. L. Pussep.

I. Sissejuhatuseks.

Kaua aega töötades professorite keskel, üle elades mitmesugused ülikooli arenemise järgud Venemaal ja olles tuttav ülikooli organiseerimise tööga peaaegu kõigis haritud maades, tahtsin ma juba ammu esineda minul valminud mõtetega ülikooli organiseerimise ja õpetajate ning õppijate vahekorraldal, käsitada neid ajakirjanduses mitte ainult tutvustamiseks laiematele ringkondadele, vaid ka selleks, et kuulda saada märkusi ja minu õpetaja tegevusel valminud vaadete arvustust. Mulle paistab, et see on iseäranis tähtis nüüd, kus minu kodumaal oma esimene ülikool, oma teadustempel on, mille kasuks juba palju tehtud, kuid veel rohkem teha tuleb, et teda mitte ainult täielikule õitsele viia, vaid temast ammutada kõike seda, mida ta oma rahvale anda võib.

Ma arvan, et pean isegi oma isiklike vaateid, kuigi nad, võib olla, palju poolehoidjaid ei leia, asja kasuks avaldama, selle asja kasuks, millele meie kõik, professorid ja üliõpilased, andunud oleme.

I.

Ülikoolid on oma kestvusel mitu ajajärku üle elanud, ja kui arvatakse, et nad senini selleks jäänud, mis nad olid, ütleme, keskajal, siis on see muidugi ebaõige: on püsinud ainult vorm, kuna sisu ja siht muutunud on. Keskajal kujutasid ülikoolid endast skolastilisi asutusi, kes

mitte nii palju eriteadlasi ette ei valmistanud kui neid, kes teaduslikkude tõdede alalhoidmisele ja edaspidisele arendamisele püüdsid. Aja olukord, seltskondlik jämedus ja harimatus tegid ülikoolidest niisugused kohad, kus teadusmehed oma tööle ümbruse leidsid, kus põlvest põlve edasi anti teaduslikud tõed, kus loodi ja täiendati teooriaid. Kuid ülikool seisis elust kaugel ja isegi teaduslikuks keeleks oli Ladina keel, s. t. mitte rahvakeel. See kõik tegi ülikoolidest iseäralikud, rahvale võõrad asutused, mille olemasolu mõte arusaadav oli ainult valitsusele ja metsäänidele.

Selle järele muutusid ülikoolid paljudes maades valitsuse asutusteks, kus professoritest ametnikud said. Nad pandi valitsuse kontrolli alla ja mängisid utilitaarsed osa, täites valitsuse ettekirjutusi. Ülikoolide, kui teadustemplite, olgugi skolastiliste, osa muutus harilikuks valitsuse orgaani osaks, ette valmistades teatud arvu üliõpilasi. Sarnase saatuse osaliseks said muu seas Vene ülikoolid, kellel täiesti puudus rippumatus, kus valitsuse kontrolli alla seati mitte ainult õpetöö seesmine korraldus, vaid ka professorite ja üliõpilaste isiklik elu. Ainult viimasel ajal, juba sõja eel, tähendusid Venemaal mõnesugused reformid, kuid sõda ja selle järele revolutsioon moonutasid elu niivõrd, et ülikoolid kiratsema löid ja praegu ei või Venemaa ülikoolidest kui teaduseasutustest rääkida, vaid kui sõjakoolidest, sest Venemaa ülikoolidesse on sisendatud kasarmu vaim ja sõjaväeline distsipliin. Venemaa saatuse meistrite porised käed on tunginud ka tema peajusse ja on need asutused niivõrd rüvedaks muutnud, et praegu ei ole võimalik rääkida Venemaa ülikoolidest.

Kuid kõigi maade ülikoolide elus, kus sõja järele revolutsioon tuli, pidid ülikoolid kahtlemata revolutsioonist osa võtma, et välja tungida oma alluvuse seisukorrast. Mida me aga näeme?

Ülikoolid muutusid kas avalikkudeks koosoleku kohtadeks, nagu see Venemaal sündinud ehk kaotasid iseäraliku rippumatuse, mis ühenduses ülikoolide teadusliku teadmiste langemisega ja demagoogiliste ideede õitsemisega, mil ei ole midagi ühist teadusega, vaid mis temale otse kahjulikud, näituseks Saksamaal, kus kõiksugu soolapuhujad arstiteaduskondadelt õpetlase kraadisid nõutama hakanud ja seda mitte ilma eduta, kus ülikooli etteotsa asusid vääritud, täitsa ettevalmistamata ja vahel ka omakasupüüdjad ja auahned inimesed ja kus valitsuse kontroll on jõudnud isegi endise rippumatuse ignoreerimiseni. Ühe sõnaga, igatüks katsus ja katsub kõigest jõust, kuidas aga suudab, ülikooli tema endiselt kõrguselt alla viia, arvates, et selles on demokratiseerimine ja sotsialiseerimine, täiesti unustades, et ülikool ei ole vabrik ega kantselei, mida võib sotsialiseerida, demokratiseerida jne. Ülikool on maa peaju, mitte maa juhtimise mõttes, vaid selles mõttes, mis temas väimlikus suhtes paremat kujundub, ning mida kõrgemal kultuuri järjel maa, seda kõrgemal seisab ülikool. Sellega on seletatav, miks kõrge kultuuriga maal, kui see maa revolutsiooni kui organismi haiguse üle elab, ka peaju haigeks jääb, kuid siiki võitjana välja tuleb, ja selles on ka maa jõu edaspidine õitsemine ja edenemine. Seda mõistis Saksamaa ja näib, et seal eksperimendid ülikoolide kallal lõppenud on. Kuid siiski tulid ülikoolid sellest võitlusest uuendatuina välja, uuendatuina ses suhtes, et nad rahvale lähenesid ning muutusid keskaja skolastilistest - metsäänilistest ja uuemaaja valitsuslikkudest rahva-ülikoolideks.

Selles suhtes peavad need maad, kes käesoleval ajal kas uusi ülikoole loovad ehk ehitavad vanadel varemotel oma rahvuslikke ülikoole, — väga ettevaatlikud olema, et luua seda, mis eluline, s. o. seda, mis tingitud ajanõuetest.

Muidugi, rahvusliku ülikooli loomise juures tuleb rehkendada teaduslikkude jõudude puudusega omamaalaste seas ja mõnikord õpetajateks kutsuda isikuid teistest maadest, vahest ka vaenulistest, tuleb ka mõnikord kasutada omi, mitte täiesti ettevalmistatud jõude. Sellepärast ei või otsida niisuguses ülikoolis kindlat alust, ei või kujundada rahvus-teaduslikku keskk kohta, mis oleks rahvuslikkude ja rahva ideede peegeldajaks, s. t. niisugust ülikooli ei või pidada maa peaaajaks.

Kõik see on muidugi ajutine, kõik see tasandub ajajooksul, sest võrsuvad omad uued noored jõud, kuid nad peavad sellekohaselt kasvatatud olema, neist peab läbi tungima teadvus omadest ülesannetest maa peaaaju organiseerimise tööle.

Seda mõistab rahvas ja saab alati seda kaitsema; mitte mingid internatsionaalid ei kustuta tema teadvusest kuuluvust teatud rahvusse. Olgugi teadused rahvusvahelised, kuid ülikoolid on rahvuslikud. Nad olid rahvuslikud ja jäävad niisugusteks. Seda tuleb meeles pidada. Ülikool peab seisma väljaspool poliitikat, kuid ta ei või seista väljaspool rahvast. Sellest tuleb, et kõrvuti edenemisega teaduse suhtes, täieliku sallivusega teaduses, on rahval vahel shovinistlik vahekord oma ülikooliga, uhkus tema edu ja kurbus tema mitte-edu pärast. Ainult sarnane vahekord on rahvale arusaadav.

Kuid peale selle on ülikoolid kutsutud suurt kasvatuslikku osa mängima, s. o., seda osa, mille peale endised ülikoolid tähelepanu ei pööranud. Nüüd nõuab rahvas ülikoolilt, et ta mitte ainult eriteadlasi ette ei valmistaks, vaid oma õpetatud jõududega riigi loomisest rahva kasvatamises mitte ainult tema hariduses, vaid ka kasvatuses osa võtaks. See osa on ainult kujunemas, aga ta tundub juba ja elu ise nõuab seda. Õpetajad ja õppijad peavad eeskujuks olema, peavad teenima uute ideede juhtidena rahva massis.

Sel kombel peab tulema lõpuotsusele, et käesoleval ajal peavad ülikoolid mitte ainult eriteadlasi ette valmistama, vaid, olles rahva ülikoolideks, saama rahvale uute ideede ja praktiliste teadmiste taimelavadeks. Mulle kõneldakse vastu, et see viib ülikoolid nende „teadustempli“ kõrguselt alla. Vastan sarnastele teaduse preestritele, et juba mõistes „tempel“ on olemas üldine kättesaadavus rahvale — templis on kõik jumalateenistused üldiselt kättesaadavad. Muidugi oma harilikku tööd võivad preestrid omades kambrites teha, kuid selle, mille nad saavutanud, on nad kohustatud rahvale edasi andma, nad peavad olema tõelikkudeks juhatajateks, tõelikkudeks rahva õpetajadeks kas ise ehk oma õpilaste kaudu, kuid nad on kohustatud rahvast õpetama, temaga oma teadmisi jagama. Rahval on õigus seda nõuda ja ta saab nõudma.

Muidugi, sarnaseks juhatajaks võib olla ainult rahvuslik ülikool, kes rahvaga mitte ainult üht ja sedasama elu ei elaks, vaid temaga ka kõik rõõmud ja mured jagaks. Niisugust ülikooli luuakse nüüd meil Eestis ja meie peame kõik jõud selleks tööle rakendama, et ta tema peale pandud lootused täidaks, annaks meie rahvale seda, mida viimane õigustatud ootama.

Missugused tingimised on nende lootuste teostamiseks?

Venemaal oli suurema hulga professorite äranägemise järele ülikooli viljaka töö peatingimiseks ülikooli autonoomia. Andke autonoomia ja siis on kõik hea. Mina olin nende seas, kes ülikooli päästmist ka autonoomias nägi ning eitasin igasugust valitsuse kontrolli. Kuid need olid siiski rahvuslikud ülikoolid, ja nende, Moskva, Petrogradi, rahvuslike ülikoolide autonoomia oleks võimaldanud ülikoolidele kõrgemate tagajärgede saavutamise. Ülikooli tuumaks olid venelased ja mitte-venelaste arv oli nimetamise vääritu.

Autonoomia oleks neil tingimistel võimaldanud avaldada suuremat intensiivsust töös, kuid valitsuse äranägemise põhjal autonoomiat neile ei antud, ja meie kõik, professorid ja üliõpilased, olime sellepärast äritatud.

Kuid, kas võib samasugust mõõdupuud tarvitada loodava ülikooli juures, kus tugev rahvuslik keskkohd veel kujunemata? Kas võib rahvas, ma ei ütle valitsus, lubada sarnase ülikooli olemasolu, kel puudub rahvuslik iseloom ja kas võib sellepärast etteheiteid teha valitsusele, et ta seda ei luba?

Loodav ülikool on väikese, käima õppiva lapse sarnane, kellele ilmingimata kõrvaline abi tarvilik ja alles siis, kui laps suuremaks kasvab ja tugevneb, võib temale lubada iseseisvalt liikuda, sellepärast tuleb ka ülikoolile täielik autonoomia anda ainult kindla rahvusliku tuuma loomise järele. Siiski ei järgne sellest, et last ei pea käima õpetama, s. t., et temale ei või lubada teatud osa iseseisvust, kuid seda iseseisvust peab reguleerima ja nimelt selles suhtes peab, mitte ainult et võib, rahva poolt valitud valitsus andma neid korrektiive, mis tarvilikud tema, kui rahvuse esitaja seisukohalt.

Arvesse võttes Vene ja väljamaa ülikoolide kogemusi, peaksin ma siiski tarvilikuks olnutest ja olemasolevatest ülikoolidest täielikku eeskuju mitte võtta, vaid välja töötada käesolevatele tingimistele rohkem vastavam valitsemise tüüp ad hoc. Kahjuks on minule ülikooli uue põhiseaduse eelnõu täiesti tundmata ja sellepärast ei saa ma seda arvustada, kuid tutvustan siin sellega, mis minule praktilisemana paistab.

Kõige pealt ametite valitavuse suhtes arvan, et rektor, prorektor ja dekaanid valitatavad võivad olla, kuna hoolekandja valitsuse võimu esitaja peab olema ja parem, kui ta mitte ülikooli professorite hulgast ei ole, vaid kas endine professor ehk ka mitte professor, vaid isik, kes tuntud ühiskondliku töö alal.

Rektor ja prorektor valitakse kõigi ülikooli professorite Eesti alamate poolt kinnisel hääletamisel lihthääletenamusega, kusjuures iga nimetatud ameti peale valitsusele kolm kõige rohkem hääli saanud kandidaati ette pannakse; oma äranägemise järele kinnitab valitsus ühe ette pandud kandidaatidest. Dekaanid valitakse teaduskondade poolt samuti kinnisel hääletamisel ja valitsusele pannakse niisama kolm kõige rohkem hääli saanud kandidaati kinnitamiseks ette. Teaduskonnad valivad veel igaüks 2 liiget ülikooli nõukogusse (Senat).

Ülikooli valitsus peab koos seisma ainult kolmest liikmest: rektorist, prorektorist ja hoolekandjast. Ülikooli nõukogu aga, rektori eesistumisel — prorektorist, kõigist dekaanidest ja kahest liikmest iga teaduskonna poolt. Sel kombel kujuneb kaks orgaani: üks orgaan ülikooli jooksvate asjade valitsemiseks, teine omaks endise ülikooli nõukogu funktsioonid.

Sel viisil saaks reeguleeritud ülikooli elu ning temasse toodud teatud laadi autonoomia, kusjuures ei kõrvaldu asutuse üle valitsuse kontroll tema hoolekandja kui valitsuse võimu esitaja näol.

Minu arvates on käesoleval ajal lubatav ainult sarnane autonoomia. Kuid niisugune autonoomia, millest unistatud ja praegugi paljud meie hulgas unistavad, ei ole seni lubatav, sest täielik autonoomia toob ülikooli tingimata poliitika, viib tema jagunemisele parteidesse, saab noorele, veel mitte tugevnenud asutusele mitte kasuks, vaid kahjuks. Teiselt poolt on ülikooli praegune seisukord kahtlemata ebaloomulik ja raske sel põhjusel, et professorid on harilikku ametnikkude seisukorras, kes täidavad omi otsekoheseid kohuseid, ilma et vastutust kannaksid kogu ülikooli saatuse eest, kuna nad ei võta mingil kombel osa ülikooli valitsemisest.

Edasi, mulle paistab raskena ja ebaloomulikuna ka praeguse tõesti energiliselt töötava ülikooli ajutise nõukogu seisukord, sest ülikooli seisukohalt ei ole nõukogu, kelle eest ta vastutust võiks kanda, mitte tema (ülikooli) loodud, vaid määratud väljastpoolt. Selle tagajärjel tekivad soovimata ja äärmiselt kahjulikud hõõrumised, mille põhjuseks asjaolu, et mitte kõik õpejõud ei kujuta omale tarviliku selgusega ette meie noore ülikooli seisukorda ja ei rehkenda tema kasvamise ja arenemise iseäraliste tingimistega.

Neil ülalmainitud põhjusil tunnistan mina ülikooli täieliku autonoomia enneaegseks, küll aga oleks soovitav piiratud, osaline autonoomia, mille õige teostamine ja käsitamine saaks olla kasuks teaduslikule tööle ja ülikooli arenemisele.

II. Professorid ja üliõpilased.

Ülikooli tagajärjerikka edenemise juures ei tule arvesse mitte üksi ülikooli autonoomne või mõne muukujuline korraldus, vaid ka tema isikuline koosseis.

Ülikooli isikulise koosseisu moodustavad õpetajad — professorid — ja õppijad — üliõpilased. Seni on ülikoolides teravalt vahet tehtud nende kahe koosseisu elemendi vahel. Vene ülikoolides vaadeldi professorid ja üliõpilasi erisikutena, kelle üksikute vastastikuste suhete reglamenteerijaks oli pühikiri.

Mõnes riigis on revolutsiooniline kord hävitanud need tõkked ja katsunud liita ühte need kaks osa, mille tagajärjel võtsid osa ülikooli valitsuse ja nõukogu koosolekutest peale professorite veel teised õpejõud ja üliõpilased. Nõukogude Venemaal, näituseks, pidasid üliõpilased esialgu hoolega kinni omast õigusest osa võtta ülikooli nõukogu ja fakulteedi tööst. Kuid see ei kestnud kaua, sest selgus peagi, et neil pole midagi teha nõukogu ja fakulteedi koosolekul. Kõige paremal juhtumisel kaitses mõni üliõpilasedustajatest üliõpilaste õigusi lühendada programmi ja vähendada programmi-nõudmisi ühes või teises aines, kuna suurem osa üliõpilasi sai enamasti aru, et nende osavõtmisel fakulteedi ja nõukogu tööst pole mingisugust mõtet ning ei võtnud enam osa mainitud koosolekutest. Osavõtmisest ei loobunud mitte kommunistid üliõpilased, kelle eesmärgiks olid demagoogilised esinemised ja salakuulamine. Üliõpilaskonna arusaaja osa loobus vabatahtlikult neile antud õiguste kasutamisest.

Peaaegu omalt poolt tähendama, et üliõpilaste viibimine koosolekul ei eksitanud professorid mitte põrmugi; teiselt poolt, ei seisnud ka profes-

sorid kunagi selle vastu, et mitte-demagoogilised üliõpilased võtaksid osa fakulteedi ja nõukogu koosolekutest. Üliõpilased ise nägid tegelikult ära, et nende osavõtmisest mainitud koosolekutest ei olnud mingit kasu, vaid see muutus ainult asjatuks, mitte kasutoovaks ajaraiskamiseks. Sellest selgub, et professorite ja üliõpilaste ühinemine sarnasel alusel oli kunstlik ja ei võinud kesta ega areneda. Kuni see keelatud oli, püüti seda kätte saada, ning üliõpilased seadsid selle omale ülesandeks. Kuid niipea, kui see lubatuks muutus ja üliõpilased ära nägid, et siin tegemist pole mitte kõnekoosolekute — „shodkadega“ ega miitingutega, vaid need asjalikud töökoosolekud on, avaldus peagi reaktsioon.

See on ka arusaadav, kui arvesse võtta, et professorid moodustavad mitte ajutise, nagu üliõpilased, vaid enam-vähem kindla kogu. Sellepärast oleks otstarvekohatu usaldada kas või osaliseltki õpeasjade valitsemist ajutise ja muutuva üliõpilaskonna edustajatele, kellel puudub vilumus ja kes ei kannu oma tegevuse eest mingit vastutust. Peab ütleva üliõpilaste auks, et nad ise said esimestena sellest aru.

Kui nüüd aga ei ole ja ei võigi olla professorite ja üliõpilaste ühinemist ülikooli valitsemise alal, siis ometi peab ühinemine teostuma tegeliku elu küsimustes.

Professor peab olema mitte üks eriteadlikuks õpetajaks, vaid tal tuleb anda omadele õpilastele kõik, mis olemas paremat, — ta peab olema üliõpilastele eluõpetajaks. Selles mõttes elatakse just ülikoolipõlves üle see kasvatuslikult tähtis ajajärk. Vähe on siin ainult kuivade faktide esiletoomisest, ei tohi leppida ainult sellega. Professorite ja üliõpilaste vahel peab tekkima vaimlik side, ühendus, mis peaks eriti kallis olema mõlemale poolele. Professor ammutab noore üliõpilase hingest värsket energiat, heledaid lootusi; üliõpilane pärrib professorilt tema kogemused, külma-verelise ja rahuliku pilgu sündmuste peale ja arendab välja oma ilma-vaate vanema seltsilise-professori — juhatusel. Ei nimeta mitte juhuslikult professorid ja üliõpilased üksteist vastastiku kolleegideks; nad moodustavad tõelikult kolleegiumi, mille loomine ja kindlustamine olgu praeguse aja ülesandeks. Ei ole mitte korporatsioonid selle kolleegiumi loojateks. Võivad ju olla korporatsioonil omad teened ja tähtsus sel alal, kuid edasipüüde õhin on piiratud nende juures jäädes ühe ja sama korralduse seinte vahele. Ei ole see võistlusõhin ka mitte alati kõige väärtuslikum. Peab loodama üldine ülikooli kolleegium, kus liituks ülikooli teadusalal töötajad.

Sedalaadi liitumisel, kus kõigil liitujatel on ühine eesmärk, annab õppijatele elulised kogemused, ühendab kõiki üksteisega kestvate sidemetega ja on ülikooli edenemise tagatiseks, — tingimised, mis puuduvad ühekülgse ülikooli õpeainete õpetamisel. Ühinemine ei tohiks piirduda ainult üksikute fakulteedidega, vaid peaks teostuma kogu ülikooli ulatuses; see annaks võimaluse täita ülesande, mis on praegu ülikooli lõppsihiks, — kasvatada kodanikke.

Sellest ülikooli kasvatuslikust osast saadi väga hästi keskajal aru, kui professorid olid tõepoolest vanemateks seltsilisteks, kuid nad ei valmistanud spetsialiste, vaid oma järeltulijaid, ja muidugi on see nüüd palju raskem, kuid see on siiski võimalik.

Meie ajajärgul, millal rikkust taga aetakse ja spekuleerida püütakse, ajajärgul millal materjaalsed headused arvatakse kõige kõrgem ideaal

olevat, on vaja ülikoolil, kui „teadustemplitil,“ leida sündsad tingimused jutlustamise jaoks teaduse tähtsusest ja mõistuslikust kui ka moraalsest täienemisest.

Ülikooli kohus on luua niisugused tingimused, et teadust peetaks tarvilikuks mitte ainult sellepärast, et ta kindlustab elamise ilma häädeta, vaid sellepärast, et ta viib täiusele inimese moraalselt ja kasvatab inimest neis ideaalides, mille abil temast täiesti kasulik kodanik saab. Meil, kui territoriaalselt väiksel riigil, on iseäranis vaja vaimlikke jõude ja moraalseid omadusi täiusele viia — selles on meie olemise ja meie jõu pant. Vaim teeb keha rikkaks,“ ütles Shakespeare.

Hoolakas töö ja materjaalsete varanduste kogumine ei anna ilma moraalse jõuta, ilma hea ja tugeva vaimuta, ilma teadvuseta omast vaimlikust üleolekust kodumaale püsivust ning olemise kindlustust. „Hariduse õigeks mõõdupuuks ei ole mitte rahva arv, linnade suurus, lõikus, vaid inimeste omadus, keda sünnitab maa“ (Emerson).

Ülikooli tegelastele on palju antud, kuid neilt nõutakse ka palju. Olge siis valmis vastust andma ja looge kindel ja tugev kolleegium.

Muidugi oli see keskajal kergem, sest siis oli õpetajaid vähem, kuid ka nüüd ei näe ma selles võitmatu takistusi.

Kui kutsuda kuus 1—2 korda kokku üldkoosolekud, millele kõik soovijad üliõpilased ja professorid võiksid ilmuda ja oma mõtteid üksteisega jagada, kus tassi tee juures üliõpilased võiksid professoritega juttu vesta, kus, lõppeks, professorid võiksid üldteemaliste aruannetega üles astuda, siis viiks see kõik ühinemisele. Ma ei pane praegu ette mingisugust programmi kindlaks ühinemiseks, sest see peab läbi harutatud saama rohkem detailsemalt, kuid arvan, et paljud minuga nõus on kui ütlen, et tundub mingisugune fatalism, mõnesugune lahusolek nende ülikooli kahe osa vahel, mõnikord isegi vastastikuse arusaamise puudus. Kui varem seda jagunemist valitsuse poolt kui reeglilt ellu viidi, siis ei pea seda nüüd enam olema, peab tulema kas ühel ehk teisel viisil liitumine, ja see tuleb — seda nõuab elu, — ja meie peame sellele protsessile kaasa aitama — elu ei oota.

Soome üliõpilaste laulukoori Tartus viibimise järelkaja.

„Suomen kuvalehden“ viimases numbris kirjutab E. Hõijer pealkirja all „Eesti üliõpilase-osalikkonnas võõrsil“ muljetest, mis ta Soome üliõpilaste laulukoori Tartus viibimisel Tartu üliõpilaskonnast saanud. Kirjutusele on illustreerimiseks juure lisatud 4 ülesvõtet, millest üks Tallinnas viibimise kohta käib, kuna teised kolm üksikuid vastuvõtmise momente Tartus iseloomustavad. Üks nendest kujutab rikkalikult kaetud pidulauda, kus „midagi“ ei puudunud. Teisel antakse korp. „Vironia“ üliõpilaste poolt etendust kahevõitluses rapiiridega, kuna kolmandal kaigub „gaudeamus igitur“ sama korp. ruumides, kusjuures Soome üliõpilased ja Eesti korporandid omad mütsid ära on vahetanud.

Vastuvõtmisest endast ja saadud muljetest ütleb autor: juba Tallinnas said üliõpilased-lauljad üleva sõpruseavalduse osaliseks, kuid Tartus, ülikooli-

linnas, tõusis võõrustamine oma viimse tipuni. Kus on üliõpilased, seal on noorus, kus noorus, seal vaimustus. Osa lauljaid mahutati korterisse üksikutesse perekondadesse, teiste hea käekäigu eest pidasid üliõpilasorganisatsioonid hoolt. Nende ridade kirjutajal oli õnn ühes nelja teise seltsilisega korp. „Vironia“ hoole alla sattuda. Meie peremehed ei hoolinud kuludest ega vaevast, et meie kahepäevalist Tartus viibimist meile võimalikult mõnusaks teha. Osakonnas (korporatsioonis) olime kui omas kodus ja tutvustasime end kõigi Eesti üliõpilaselu kommete ja traditsioonidega. Saksluse pärandusena on Eesti üliõpilaselusse juurdunud nii mõnigi meile täiesti võõras, iganenud komme, nagu „rebase“ instituut, vehklemine ja järjekorralised „sitsungid“ (vist mõtleb autor selle all n. n. „lõbuõhtuid“ t. t.). Kui Eesti üliõpilane ülikooli astub, peab ta esimese aasta „rebase“ seisuses mõõda saatma, s. t. peab vanemaid seltsiliikmeid teenima kui ori oma herrat, nihästi korporatsioonis kui ka väljaspool. „Sitsungitel“ on tema kohuseks iga ligiistuva vanema kaasvõitleja paberossi põlema süüdata, ta peab olema teenijaks ja tema kohus on selle eest hoolt kanda, et ühegi lauasistuja klaas ei seisaks kauemat minutit tühi. Kui ta aasta jooksul täiesti korralikult tema peale pandud kohustused täidab, saab ta üliõpilasmütsi kätte ja teda tunnistatakse pidulikult täisõiguslikuks üliõpilaseks. Teine iganenud komme on vehklemine, see Eesti üliõpilase rüülik ja kõrge sport; igas korporatsioonis on oma vehklemise saal, kus seda spordiharu hoolega harjutatakse ja selleks tarvisminevad asjad alal hoitakse. See spordiharu on Tartu üliõpilaskonnas täiesti oma kõrguse tipuni viidud ja selle lähem seletamine võtab rohkem ruumi, kui praegu võimalik. Haavaarm Eesti üliõpilase näos on samasugune aumärk, kui vabaduse rist meie (s. o. Soome) üliõpilase rinnas.

Kolmas Eesti üliõpilaselu isiäraldus on n. n. „laupäevased sitsungid“, kus unustatakse silmapilguks kõik nädala mured ja vaevad ja aega Bachuse kaasas mõõda saadetakse. Need istumised peetakse korporatsiooni ruumides, kust kõike, nii hästi toitu kui ka jooki saadaval. „Rebaste“ peavad selle eest hoolt kandma, et nad viimane kui üks siis kohal on, vastasel korral võivad nad veel teiseks aastaks „rebasteks“ jääda. „Meeleolu“ tõuseb harilikult oma viimse tipuni ja laul „Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus“ rõkkab kõigi rinnust. Keskisikuna korporatsioonis esineb „vilistlane“, ta on kui vürst omas riigis, aga selle juures hea sõber kõigile. Tema tõstab esimesena peekri isamaa, ülikooli ja nooruse terviseks ja tema harilikult lõpetab ka „sitsungid“.

Soome üliõpilased ei saa ilal unustada seda võõrustamist, mida ühe Tartu üliõpilasorganisatsiooni vilistlane Soome üliõpilaslauljate vastu üles näitas, neid enese juure koju õhtule kutsudes. Seal põimiti Soome ja Eesti üliõpilaste vahel sidemed, mis kunagi ei või katkeneda.

Eesti üliõpilaskonna teened Eesti vabadusvõitluses pärast Vene revolutsiooni.

(Järg).

Korp. „Fr. Estica“ deklaratsioonile alla ei kirjutanud, sest ta oli Saksa ülikooli astumise poolt ja tema liikmed astusidki tegelikult ülikooli. Ka korp. „Sakala“ viibis esialgu kõhkleva seisukohal, kuid tuli, ära nähes,

et kaugelt kaaluvam arv üliõpilasorganisatsioon Saksa ülikooli boikoteerimise poolt, viimastega kaasa.

Kõigi nendega aga, kes hoolimata eelpoolnimetatud deklaratsioonist Saksa ülikooli astusid, otsustas asemikkude kogu läbikäimist lõpetada määramata ajani. See otsus pandi kohe maksuma korp. „Frat. Estica“ kohta ja laiendati üleüldse ka tema vilistlaste kogu peale ning kõigi nende organiseeritud ja organiseerimata üliõpilaste peale, kes Saksa ülikooli olid astunud.

Et kõigil eelpoolnimetatud otsustel suur mõju meie üliõpilaskonna peale oli, selle tõenduseks on see asjaolu, et Saksa ülikooli tõepoolest väga väike protsent eestlastest astus. Paljud organiseerimata üliõpilasedki lugesid organiseeritud üliõpilaskonna otsuse enda kohta maksvaks ning ei astunud Tartu Saksa ülikooli.

Rukki kavatseti laiendada ka kõigi nende Eesti soost seltskonna tegelaste peale, kes saksasõbralised olid. Viimast sammu aga ei olnud võimalik täielikult ellu viia.

Eelnimetatud läbikäimise lõpetamise — rukkimise — otsus ei leidnud mitte ainult kaugelt kaaluvama osa Eesti üliõpilaste toetust, vaid ka teadlikum Eesti seltskond oli selle elluviimisel abiks. Kes tookord Tartus viibis, see teab küll, missuguseid laineid rukkimine kaasa tõi; need ulatasid isegi sündmusteni „Vanemuises“, kust rukitud välja sunniti minema.

Ruki lõpetamise kohta võttis asemikkude kogu järgmise otsuse vastu: „T. E. Ü. O-de asemikkude kogu, temas esitatud organisatsioonide sanktsioonil, oma läbikäimise äralõpetamise (ruki) asjus 28. XI. 1918. tehtud põhimõttelise otsuse järele tunnistab ruki lõpetatuks nende Saksa ülikooli sisseastunud Eesti üliõpilaste kohta, kes lahkunud Saksa ülikoolist semestri jooksul enne semestri ehk Saksa ülikooli tegevuse lõpetamist.“

Eesti ülikooli piduliku avamise puhul 1920 a. sügisel kerkis ruki lõpetamise küsimus uuesti päevakorrale. Harutati küsimust, kas võib korp. „Frat. Estica“, kui rukitud ülikooli avamisest osa võtta. Pärast seda, kui „Frat. Estica“ ajakirjanduses avalikult tunnistas: „Fraternitas Estica“ tunnistas sellega, et ta Saksa okkupatsiooni võimude poolt korraldatud ülikooli astudes eksinud on, selleaegse üleüldise Eesti rahvuspoliitilise sihi ja terve organiseeritud Eesti üliõpilaskonna enamuse otsuse vastu ja mõistab selle ammu hukka“, teatas asemikkude kogu: „Tartu Eesti Üliõpilaste organisatsioonide asemikkude kogu teatab, et 22. septembril 1918. a. tehtud otsus läbikäimist korp. „Fr. Esticaga“ lõpetada oma maksvuse on kaotanud“. Nende vastastikuste seletuste avaldamisega ajakirjanduses loeti see küsimus likvideerituks.

*

Vaevalt hakkas Eesti üliõpilaskond vastu talve 1918. Saksa okkupatsiooni ikke alt vabanema, kui enamuse hädaoht teda ja ühes temaga ka kogu Eesti rahvast varitsema ruttas. Ei võinud kahte otsust olla, Eesti üliõpilaskond pidi endise visadusega võitlust riigi vaenlasega, üks kõik kust poolt see tulemas oli, jätkama. Viibimata asuti enesekaitse organiseerimisele, kutsudes kõiki üliõpilasi üles rahvaväkke astuma. Asemikkude kogu võttis selle kohta järgmise otsuse vastu: „A. K., ära tundes silmapilgu tõsidust ja hädaohtu, mis ähvardamas meie noort vabadust, otsustas qmal istumisel 26. nov. 1918. kõiki üliõpilasi üles kutsuda vaba-

tahtlikult astuma rahvaväkke, üksikuile organisatsioonidele vabaks jättes kohustada oma liikmeid sisse astuma.

A. K. loodab, et ükski vaba üliõpilane, kellel meie vabariigi saatus kallid, ei unusta oma püha kohustust kodumaa ja enese vastu."

27. nov. 1918. ärareetud üldine üliõpilaste koosolek otsustas ühel häälel:

1) „Viibimata kõigil üliõpilastel astuda rahvaväkke veel enne sundusliku mobilisatsiooni väljakuulutamist,

2) Korraldada agitatsiooni riigi praeguse seisukorra selgituseks:

a) riigi sisemine ja väline julgeolek,

b) riigi rahaline seisukord,

c) rahvaväe majanduslik varustus.

Agitatsiooni lähem korraldus jäeti asemikkude kogu hoole."

Ühtlasi kutsus üldine koosolek üles kõiki väljaspool organisatsioone olevaid üliõpilasi endid ülesandma asemikkude kogule, et võimalikult kõik üliõpilaste jõud ära saaks kasutatud ülemal toodud otsuse rutuliseks läbiviimiseks.

Nimetatud otsused võeti vastu enne sundusliku mobilisatsiooni valitsuse poolt väljakuulutamist. Neid otsusi täitis kaugelt suurem osa Tartus viibivaid üliõpilasi, astudes riigi kaitseks välja.

Kui juba sunduslik mobilisatsioon välja oli kuulutatud, siis võttis asemikkude kogu uue järgmise resolutsiooni vastu:

1) „Allakirjutanud asemikkude kogus esitatud organisatsioonid on sellekohase konventide otsuse põhjal kohustanud omi liikmeid vabatahtlikult rahvaväkke sisse astuma.

2) Väljaspool Tartut viibivad kaasvõitlejad ilmugu otsekohe oma äranägemise järele kas Tartu ehk lähemasse vastuvõtmise komisjoni.

3) Punkt esimeses äratähendatud kohustusest võivad vabastatud saada ainult need juba väljakuulutatud sundusliku mobilisatsiooni alla mittekäivad kaasvõitlejad, kes tähtsamaid riigi, omavalitsuse ehk ühiskondlikkudes asutustes teenistuses, kui need asutused nende paigale jäämist peavad tingimata tarvilikuks."

Et need eelpool nimetatud otsused mitte paberile ei jäänud, vaid vastutõrkumata organiseeritud üliõpilaste poolt täidetud said, ei tule kahelda. Sest olid üliõpilaste väiksed salgakesed peaaegu esimesed, kes Peipsi ja Pihkva poolt lähenevale vaenlasele vastu tõttasid, võttes vastu vaenlase kuulid ja pealetungimised. Samuti on Eesti üliõpilased kogu vabadussõja kestel frondil viibides vahetpidamata võitluses olnud. Mitmed on neist igavesele unele suikunud, teised on pääsnud sellest verisest heitlusest invaliididena. Kahjuks ei ole mul arvude najal viimaste puudumisel võimalik näidata, kui suur protsent üliõpilasi võrreldes teistega vabadussõjast osa on võtnud, kuid igatahes on kindel, et see milgil tingimisel teistest taha ei jää. Vastuvaidlemata on Eesti üliõpilaskonna teened vabadussõjas küllalt suured ja väljapaistvad.

*

Viimaks olgu lühidalt puudutatud akadeemilise töö võimaluste korraldamine vabadussõja kestel. Ehk küll kaaluvam osa üliõpilasi vaenuväljal viibis ja akadeemilise töö peale mõteldagi ei võidud, ei viivitanud asemikkude kogu küsimuse harutamisega, kuidas avada Tartu ülikool, et

võimaluse avanemise korral üliõpilased õppimist omas ülikoolis võiksid jätkata. Selleks astus asemikkude kogu ühendusse akadeemilise ühinguga ja ülikooli hoolekandjaga, kes juhtisid Eesti ülikooli käimapanekut ja kasutas teisi võimalusi, mis avanesid. Peeti läbirääkimisi ülikooli iseloomu, põhi- kirja jne. üle. Jõuti otsusele, et ülikool silmas pidades Eesti teaduse seisukorda ja üliõpilaste huvisid, kes seni õppinud Vene ülikoolis, kus õpe- keeleks Vene keel oli, ei pea mitte olema puhteestikeelne, vaid tuleb ka teisi keeli, nimelt Saksa ja Vene keelt, kõrvalkeeltena tarvitada.

Peale selle võeti küsimus üles, kas Tartu Saksa ülikoolis kuulatud semestrid arvesse tuleb võtta, või ei. Jõuti eitavale seisukohale. Sel puhul saadeti haridusministrile ka sellekohane märgukiri, mis järgmine: „Nüüd, kus Eesti ülikooli avanemine läheneb, juhime haridusministeeriumi tähelepanu asjaolu peale, millega tegemist kogu Tartu Eesti iseteadlikumal üliõpilaskonnal ja millega ühinesid mitmed üliõpilaste organisatsioonid väljaspool Tartut.

Kui läinud aastal Saksa okkupatsiooni võimud Eesti huvisid täiesti ignoreerides ülikooli käima panid, nii et see meie rahvuslikele kultuuri nõuetele vaenulik oli, otsustas suurem osa organiseeritud ja ka paljud organiseerimata üliõpilastest meie rahvuslike huvide kaitsmise mõttes ülikoolist eemale jääda, oma sammu järgmiselt deklareerides (järgneb 3. oktoober 1918. vastu võetud deklaratsioon, mis eelpool juba toodud).

Nüüd, meie ülikooli avamisel, peaks seda rahvuspoliitiliselt tol korral tarvilikku sammu tarvilikult hinnatama.

Vastasel korral saaks iseteadlikum üliõpilaskond oma rahvuspoliitilise sammu eest kibeda hoobi.

Ülemal avaldatud seisukorda läbi harutades pöörab Tartu Eesti üliõpilaste organisatsioonide asemikkude kogu haridusministeeriumi poole soovivaaldusega, et ülikooli sisseastujaile immatrikuleerimise juures Saksa okkupatsiooniaegses ülikoolis ärakuulatud ained arvele ei võetaks ja Eesti ülikoolile olemasolematuiks tunnistataks. Tartus, augustil 1919.“ Nagu teada, ei ole ka Tartu Saksa ülikoolis läbikuulatud semestrid arvesse võetud.

Kui ülikooli pidulik avamine oktoobrikuul 1919. päevakorrale kerkis, võttis Eesti üliõpilaskond piduliku avamise korraldamistõõtest ja avamisest endast elavalt osa. Ülikoolile annetasid asemikkude kogus olevad üliõpilaste organisatsioonid piduliku avamise aktusel aulas ühise aadressi. Pärast pidulikku avamist oli ühine vilistlaste, üliõpilaste ja kutsutud võõraste pidulik koosviibimine „Vanemuises.“ Tartus viibisid ülikooli piduliku avamise puhul paljud üliõpilased-sõjaväelased tegevast väest.

Eesti-Vene rahulepingu allakirjutamisega 2. veebruaril 1920. hakkasid vabadussõjast osavõtjad üliõpilased kord-korralt väeteenistusest vabanema, tulles oma poolelijäänud õppimist jätkama, kuid sootu juba teises ümbruses ja õhkkonnas, kui varem see Tartus võimalik oli.

Ei saa lõppeks nimetamata jätta, et vabadussõjast enamlaste ja landesvehriga kogu Eesti üliõpilaskond üksmeelselt kui üks mees, unustades ära omavahelised hõõrumised ja lahkuminekid, osa on võtnud.

J. Albrecht.

Preisi kõrgemad eri-õpeasutused uuenduse eel.

Teatavasti oli enne sõda Preisimaal 5 kõrgemat tehnika kooli: (Technische Hochschulen), mis üldistes joontes 4 ehk 5 fakulteedi tüübilistele kõrgematele õpeasutustele vastasid.¹⁾ Suuremas osas neis olid arhitektuuri, masinaehitamise ühes elektri osakonnaga, keemia, üldhariduslikud ja (Berliinis ning Danzigis) laevaehituse fakulteedid või osakonnad. Üldhariduslike teaduste fakulteedis kestis õpetus 2—4 semestrit, mille lõpetamise järele üliõpilased valisid ühe erifakulteedidest. Peale nende kõrgemate koolide olid veel olemas mäe akadeemia, põllumajanduslik kõrgem kool ja kõrgem kaubanduskool.

Need kõrgemad õpeasutused olid võrdsed ülikoolidele, nendes oli 4-aastaline sunduslik kursus, andsid teaduslik-tehnilise ettevalmistuse. Neid lõpetades anti üliõpilastele diplomeeritud inseneeri aukraad ja pärast vastavaid töid võis saada doktor-inseneeri aukraadi.

Nagu sellest paistab, ei töötatud teaduslik-tehnilise materjali kallal mitte ainult praktilise eesmärgiga, nagu see sündis nõndanimetatud tehnikumides ehk politehnikumides. See teine koolide tüüp, vastandina kõrgematele koolidele, mis riigi poolt ülal peeti, kuulus erakoolide hulka, millest mõned olid 4-, 6- ja isegi 7-semesterilised (politehnikum Ketenis).

Need koolid andsid mõnikord hea keskmise tehnilise hariduse, lasksid välja häid tehnikuid, konstruktorid, joonistajaid ja ei teinud endale ülesandeks valmistada teaduslikult haritud inseneere. Need koolid, mis sagedasti segatakse laiemal publikumi poolt kõrgemate tehniliste koolidega, ei huvita meid käesolevas kirjutuses.

Preisimaal seisab järsk kõrgemate tehniliste õpeasutuste reform ees. Selle tarvidust võis tunda juba enne sõda viimase 10 aasta jooksul. Ta kutsutakse tungivalt ellu nüüd, kunas Saksamaa ja kogu tema majanduslik elu õnnetu sõja järeltusel raudsete tangide vahele on pigistatud.

Uuenduse projekt on läinud aasta lõpul professor Aulandi referaadis, kes täitis selle ülesande Preisi teaduste, kunstide ja rahvahariduse ministri ülesandel, enam-vähem kindla kuju võtnud. Projektis on summeeritud nõuded, mis mitmelt poolt ette pandud, projekti on üles võetud tarvitusele võetavad abinõud ja muutused praegu tarvitusel olevates programmides, mis osalt juba ellu viidud ehk viimisel mõnedes tehnilistes koolides. Nagu sellest paistab, ei sünni kooli uuendamine vägivaldsel, revolutsioonilisel teel, teda tõugatakse elu poolt taga, ja selle peale vaatamata on reform sedavõrd huvitav ja uus haritud inimestele, kes tehnikute elu ei ela, et on kasulik rohkem lähemalt puudutada seda siinkohal.

Uuendatud kooli nimi saab olema „Kõrgem tehnika ja majanduse kool“ (Hochschule für Technik und Wirtschaft). Olemasolevate kõrgemate tehniliste koolidega peavad liituma kõrgemad kaubanduskoolid, kõrgemad põllumajanduse koolid, mäeakadeemia.

Projekt vaatleb kõige esiti: 1) põhimõtteid, mis peavad uuendatud koolile aluseks võetud saama, 2) teid, mille järele juba mõnede kõrgemate koolide uuendamine alanud ja 3) uuenduse lõpuliikku elluviimist.

Põhimõtted on niivõrd huvitavad ja on täpipealselt lühidalt kokku võetud, et neid maksab siinkohal tervena tuua.

1) Need olid Berliinis, Aahenis, Hannoveris, Breslaus ja Danzigis.

1. Esimestel kursustel algab otsekohe tutvunemine oma spetsialiteedi teadmistega, et üliõpilane rutem võiks oriendeerida omal alal ja aru saada, mis tarvis põhiteadused olemas on.

2. Vähem sunduslikke õpeaineid, rohkem õpeaineid üliõpilase vaba valiku järele, et jätta üliõpilasele aega oma hariduse täiendamiseks.

3. Üliõpilastele, kes kalduvad matemaatiliste ja teiste põhiteaduste õppimisele, peab antama vanematel kursustel võimalus neid teadusi põhjalikult õppida.

4. Oma spetsialiteedi õpeainete põhjalik õppimine, sellejuures nii, et peab püüdma mitte kõigis õpeainetes ühesugustele headele resultaatidele, vaid tuleb tähtsaks pidada mõnede õpeainete edukat õppimist ja sellejuures mitte selle jaoks, et valmistada spetsialisti, vaid selleks, et õpetada põhjalikule tööle.

5. Vanematel kursustel rohkem õpeaineid vaba valiku järele, et õpetada üliõpilasi iseseisvale tööle oma otsustamise järele.

6. Põhiõpeainete õpetamine üksikutes fakultetidides peab sündima lihtsamalt ja nii, et oleks võimalik töötada mitte ainult omas kitsas spetsialiteedis, vaid ka aladel, mis puudutavad teisi spetsialiteete.

7. Põhjalik teaduste õppimine, mille otsekohene ülesanne produtseerimine ja majandus, selle jaoks, et anda inseneeridele tulevase praktika jaoks sel alal kõlbulik alus.

8. Kõrgem kool peab rahuldama praktilise elu nõudeid. Elu nõuab mitte ainult häid inseneere-konstruktoore, vaid ka inseneere, kes oskavad kiiresti orienteerida uutest oludes, kasutada uusi teid ja mängida selles töös juhtivat osa.

9. Professorid peavad alati lähedas ühenduses praktilise eluga olema. Professorid peavad praktika inimesed olema, kes tööstuses juhtivatel kohtadel.

10. Üliõpilaste ilmavaate laiendamine kõigil aladel, kogu meie kultuuri ja majandusliku elu mõistmise kasvatamine. Seda on kõige kergem kätte saada ülikoolide ja kõrgemate koolide liitmise teel üheks õpeasutuseks, kus mitmesuguste fakultetide üliõpilased ühes töötavad.

Kas nende soovide elluviimine võimalik on? Ei ole mitte ainult võimalik, vaid juba täidetakse mõnede fakultetide poolt. Näituseks, mõned masinaehitamise osakonnad on — neile lubatud autonoomsete õiguste piires — muutnud osalt ülemalpoolnäidatud mõttes omad ettelugemise programmid ja eksamid. Mõnedes osakondades tutvustatakse üliõpilasi oma spetsialiteediga sel teel, et kursuse algul peetakse ettelugemisi, mis kohased noortele üliõpilastele ja mille sisuks ajalooline ülevaade tähtsamate distsipliinide üle. Paralleelselt sellega korraldatakse laias ulatuses ekskursioone ja tööstuslike ettevõtete vaatamiskäimist, — kõik see peab andma üliõpilasele elava ettekujutuse ta spetsialiteedi üle ja andma jõudu võitu saada abi-teaduste abstraktsetest ja rasketest probleemidest. Matemaatika õpetamine algab sest astmest, milleni jõutud reaalgümnaasiumis. Neile, kes vähem ettevalmistatud on, korraldatakse enne ettelugemise algust 4-nädalased kursused.

Põhimõtte „vähem sunduslikke õpeaineid“ järele käies lühendatakse matemaatika, joonistava geomeetria, füüsika ja mähaanika õpetamist miinimumini, mis sunduslik ja tarvilik kõigi fakultetide üliõpilastele. Soovijad võivad siiski jätkata oma haridust neis teadustes ka vanematel kursustel.

Kõrgem tehnika ja majanduse kool peab andma teadusliku doktori aukraadi mitte ainult eri-tehnilisel alal, nagu nüüd, vaid ka majanduslikkudes teadustes, tehnilises füüsikas, mis omandab nüüd ikka suurema tähenduse, matemaatika alal ja teistes loodusteadustes.

Iseäralik tähendus antakse sellele, et juba siin peavad tulevased keskkooli õpetajad lõpuliku hariduse saama. Keskkooli õpetaja, kes tehnika ja majanduskooli läbi teinud, tuttav tehnika ja majanduse põhi-probleemidega, tutvustab rahva laiemat hulka mitte ainult looduse-matemaatiliste teadustega, vaid ka tehniliste ja majanduslikkude loomingu ideedega.

Uuenduse lõpusihiks oleks maalikooli (Landes-Universität) loomine, mis mahutaks endasse kõik kõrgemate koolide voolud.

See projekt ei vaatle mitte ainult ideelisi järeldaakalumisi, millest ülal jutt, vaid ka majanduslikku tarvidust. Selle konstruksiooni juures on ülespidamise kulud vähemad.

Puhtspetsiaalsed õpeained ei tohi laiiali pillutud olla, nagu seni. Juba ammu on küpseks saanud tarvidus ühendada laevade ehitamise, laevade masinate osakonda masinaehitamise osakonnaga üldse, keemia osakonda matemaatika ja loodusteaduse osakonnaga, ka füüsika ja mäe-osakonda metallurgiaga.

Lõppeks teeme väljavõtte Preisi projekteeritavast tehnika ja majanduse kooli põhikirjast. Tal on 6 peafakulteeti, mis jagunevad omakord spetsialiteetide järele.

1. Ehituse fakulteet, era ja linna arhitektuur, vee ehitused, raudbetoon, raudsed konstruksioonid, maamöötmine.

2. Mehaaniliste ehituste fakulteet.

3. Mäe ja metallurgia asjanduse fakulteet.

4. Üldiste teaduste fakulteet: keemia, tehniline füüsika, matemaatika, loodusteadus, — keskkoolide õpetajate jaoks.

5. Majandusteaduslikkude teaduste fakulteet.

6. Põllumajanduse fakulteet, — põllumajanduse ja metsaasjanduse jaoks ning veterinaaria.

Sellejuures ei ole kõik kõrgemad tehnika ja põllumajanduse koolid 6-fakulteetsed. Projekt laseb fakulteete järgmiselt jaotada: Berliinis kõik kuus fakulteeti, Hannoveris 1., 2., ja 4., Aahenis 1., 2., 3. ja 4., ja Breslaus 2., 3. ja 4.

Ins. N. P.

Ameerika ülikoolist ja üliõpilaselu avaldustest.

Tuues allpool lühikese ülevaate Ameerika ülikoolist ja üliõpilaselust, tahaksin huvi äratada huvitavama ja lootusrikkama ilmariigi akadeemilise elu vastu, et meis võrdlus oma oludega tekiks ja meie sealt midagi õppida võiksime. On ju selge, et suured murrangud, mis sündinud või sünnivad meie rahva riiklikus, rahvuslikus ja sotsiaalseis ilmavaates, ka meie üliõpilaskonna ja akadeemilise pere peale oma mõju avaldamata ei jäta, kõige pealt ses mõttes, et selle läbi meie akadeemiline pere paremale, täielikumale ja ühtlasi ka tõsisemale ning vastutusrikkamale ajajärgule vastu sammub. Ja kes võib salata, et meie akadeemiline elu ja eriti üli-

õpilasküsimus õige ebanormaalse arenemiskäigu on omandanud, mis nii mõneski suhtes parandust nõuab. Kuid kestev paranemine nõuab hea tahtmise kõrval veel palju tõsist tööd, äraproovitud teid ja häid eeskujusid. Seades just Ameerika kui positiivsema rahva ülikooli ja üliõpilaskonna meile eeskujuks, lähen ma välja sarnadusest, mis kõigi vahede peale vaatamata Eesti ja Ameerika rahvaste tekkimise ajaloos avaldub. Meie praegune seisukord tuletab nii mõneski suhtes meelega noort Ameerikat saja neljakümne aasta eest: sama tekkimine vabadussõja keerus, sama riiklikkude kogemuste puudus, sama igasuguste mõjude rohkus ja omapäraste traditsioonide puudus, sama tarvidus ühe hüppega Euroopale järele jõuda.

See kõik ei anna muidugi veel põhjust Ameerika üliõpilaskommete ja traditsioonide ülevõtmiseks (niisugune ülevõtmine, ükspuhas, kust pärit, oleks kõige pentsikum just üliõpilaskonnas, mis ometi küllalt jõudu endas peaks sisaldama omapärase kuju loomiseks), küll aga oleks meil põhjust lähemalt tutvuneda suure meretaguse ilmariigi akadeemilise elu-avaldustega, et seda tutvust oma ilmavaate laiendamiseks ära kasutada. Kahjuks aga on see tutvunemine paljudele Eesti üliõpilastele õige raske sellekohase eestikeelse kirjanduse puudusel, ja sellepärast julgengi esineda järgneva kokkuvõtliku kirjeldusega¹⁾.

Ameerika ülikool on välja võrsunud puhtpraktilistest püüetest, elu ja selle igapäevasteks tarveteks spetsialiste ette valmistada. Aja jooksul aga on see kujunenud suureks kultuurteguriks ja teaduse edendajaks mitte ainult uuele maailmale, vaid ka vana Euroopa jaoks, ja seda on Ameerika suutnud korda saata ainult hiiglasuure enesetäiendamise, paremaks saamise tungi läbi. See faktor, nimelt tung täielikumaks saada ja end maksma panna, on pea tõukejõuks olnud Ameerika järeleaimamata kiirusega kasvanud kultuurile. Tõõhimu on see lõpulik algpõhi, mille läbi see suur hiiglasin masin käima on pandud nii lühikese aja kestvausel, mis eurooplasele ja iseäranis meile aasdaliku flegma mõju all üleskasvanud eestlastele täiesti arusaamata on. Kui niisugune edu tehnilisel alal seletatav on lihtsa praktilise instinkti ja töö läbi, siis ei saa meie sellega kuidagi seletada tähelepanemisväärt võimist, mis Ameerika viimasel ajal ka loova, puhtteoreetilise teaduse kui ka kirjanduse ja kunsti alal on saavutanud. Tarvitseb ainult nimetada mõtteteadlasi Wiljam James'i ja Royce, kirjanikke Edgar Allan Poe't ja Washington Irving'i ehk luuletaid Holms'i, Taylor'i Mark Twain'i ja iseäranis Walt Whitman'i, kelle üle alles tulevikul lõpu sõna ütelda on, rääkimata sellest hiiglatööst, mis Ameerika loodusteaduse ja eriti arstiteaduse alal ära teinud, kus piinlik teaduslik töö, ühendatud suurepäralise tehnikaga ja rikkaliku inventaari ja materjaaliga, imestamisväärt palju on suutnud ära teha. See kõik näitab, et Ameerikas suur loov jõud peitub, mis veel kaua välja areneda võib. Ja meie näeme, et ameeriklane viimasel ajal praktilisest inimesest edasi jõudnud on õige haritud ja intelligent inimeseni, kelle vaimu ja hinge omadused läbikäimises teistega seltskondlikus elus eurooplase raffinemendiga võrreldes palju tuumakamad on.

1) Olen tarvitanud peale jutuaamise Dr. Tyrion'iga järgmist kirjandust: Prof. Münsterberg — Ameerika, The New-York University Bulletin, The Harvard College Bulletin.

Seda kõrgemalt arenenud inimest ei võinud muidugi saavutada Ameerika „University'd“, — kutseülikoolid, mis ainult praktilisi sihte kätte saada püüavad, s. o. igapäevseteks tarveteks kohaseid arste, kohtunikke, kirik- ja kooliõpetajaid koolitavad. Praktilise elu palavikus ei nõua ameeriklane neilt kutseesitajatelt sugugi kõrgemat abstraktset haridust; küllalt on sest, kui arst ehk õpetaja oma kohut praktilises elus täita suudab. Vaid selle kõrgema kultuuri teguriteks, seks peene intellektuaalse inimese ettevalmistamise asutusteks olid ja jäävad seni päevani Inglise eeskjuu järele nimetatud „college'id“. Viimased kujutavad endast meie oludega võrreldes umbes kahe viimase gümnaasiumi ja esimese ülikooli loodus- ja filosoofia teaduskonna kursust. Üheks neljaaastaseks kursuseks ühendatult pakuvad kollegid sel näol küllalt teaduslikku, kuid siiski enam humanitaar-filosoofilist materjaali, mis tulevase kõrgema hariduse esitaja ilmavaate väljakujunemisele põhja paneb. Sellest kollegist võib noormees siis „University'sse“ — kutseülikooli — edasi minna, et puhteri-teaduslikku ettevalmistust oma elukutse jaoks saada. Ta võib aga ka kutseülikooli minemata jätta, mis teda mitte ei takista vastutusrikkamast seltskonna tööst, muidugi mõista mitte spetsiaal alal, osa võtmast ja kõrgema haridusega seltskonda kuulumast. Kõrgema hariduse mõõdupuuks ei ole seega mitte puhteri-teadlik kutseülikool, vaid enam üldhariduslik kolleg. Nõnda kuulub Havard ehk Yale kollegi lõpetaja kindlasti väljavalitud seltskonda ka ilma, et ta omale mingisuguse kutsehariduse oleks omandanud, kuna arst ehk õpetaja, kes kusagil läänemaa nurgas kutseülikooli lõpetanud ja kutseõigused omandanud, sellesse valitud kõrgemasse seltskonda ei kuulu, kui ta mitte enne kutseülikooli astumist vastavat kollegi ei ole lõpetanud. Sellest juba näeme, et mitte iga kutseülikool kollegi lõpetamist ei nõua ehk küll uue ajal paremad kutseülikoolid oma hariduse nivood püüavad tõsta ja ühtlustada. Selleks astus umbes 10 aastat tagasi 22 paremat kutseülikooli liitu. Need 22 kutseülikooli nõuavad sest ajast saadik kõik kollegi eelharidust ja enam-vähem ühesugust ettevalmistust sisseastumiseks. Sest ajast ühinevad vähehaaval ka teised ülikoolid selle liiduga, kuid siiski on vaesemates ringkondades veel küllalt kutseülikoolisid, kus ainult praktilise külje peale rõhku pannakse.

Seletuseks peab veel juure lisama, et paremad Ameerika kollegid omaks eelhariduseks 8-aastalist kursust nõuavad ja nimelt: 4-õpeaastalise algkooli ja neljaaastalise keskkooli lõpetamist. Nii on siis täieliku hariduse omandamise aeg Ameerikas pikem, kui meil; jagunedes järgmiselt nelja-aastalisteks kursusteks: 4 aastat algkoolis, 4 aastat keskkoolis, 4 aastat kollegis ja 4 aastat kutseülikoolis — kokku 16 aastat. Sellejuures käib meie ülikooli mõiste alla nii hästi kolleg kui ka kutseülikool, ainult selle vahega, et meie ülikoolis tahetakse niihästi üldist haridust, kui ka spetsiaalkutseharidust pakkuda, kuna Ameerikas need kaks asja eraldatud on. Nagu juba tähendasin, et mitte kõik kutseülikoolid kollegi eelharidust ei nõua, nii on ka üksikute kollegide eneste hariduse nivoo sagedasti suur vahe. Paremad neist ei jää meie ülikoolidest taha, halvemad aga püsivad ainult meie keskkoolide kõrgusel. Ülemalpool ettetoodud skeem 16-aastase õpeajaga käib ainult paremate kollegide ja ülikoolide kohta, kuna halvemad kollegid keskkooli lõpetamist sugugi ei nõua ja ainult algkooli eelharidusega lepivad. Nii on siis Ameerikas ühelt poolt väga suured hariduslikud nõuded, mis 16 aastat vahetpidamata tööd nõuavad, teiselt poolt

võib aga vähemnõudlik inimene ainult 8 ehk 10 aastaga kutseõigused omandada. Seal ei panna niipalju rõhku riigi diplomi peale, mis kutseõigused annab, kui just asutuse peale, kus haridus saadud. Arst ehk kohtunik, kes kusagil vaesemas läänemaa nurgas kutsekooli lõpetanud, ei söanda end kunagi võrrelda Bostoni ehk New-Yorki ülikooli lõpetajaga, kellele just vastav kolleg kõrgema hariduse pitsati peale pannud. Paremaid kollegisid eraldab halvematest väliselt aukraad, mida ainult parematel kollegidel õigus oma lõpetajatele anda on. See aukraad tõstab kollegi lõpetaja „vanade herrade“ hulka ja annab neile „degree of Bachelor of Arts,“ mis tähtedega A. B. tähendatakse. Need, kes omandanud A. B., loetakse haritlasteks.

Jättes kõrvale kutseülikooli, milles rohkem puhtteaduslik vaim valitseb, peatame nüüd pisut lähemalt Ameerika kollegi juures.

Oma algmõtte järele kuulub kolleg ilusasse looduse nurka. Noormees peab end lahutama endistest harjumustest ja tingimistest, et täiesti anduda sellele uuele väikesele ilmale, mis ainult vanade õpetajate kuulsusest ja möödaläinud üliõpilaspõlvete nooruse õnnest kõneleb. Paremad kollegid asuvad harilikult suurlinna läheduses, nagu näituseks: New-Yorki, Chicago ja San-Franzisko kollegid ehk Havard kolleg Cambridge'is, mis kõik maa elu meeldivused endasse koondab ja siiski ainult sildade läbi üle Charles'i jõe suurest ilmalinnast Bostonist eraldatud on. Uuemal ajal, kus kollegi elu idülliline külg enam taha jääb ja esiplaanile väline sisse-sead, nagu raamatukogud, laboratooriumid jne., tõuseb, annab end suurlinna lähedus ka kollegide edukas kasvamises tunda ja see läbi on nii mõnigi varem kuulus kolleg kusagil mahajäetud kohal teistest suurlinna läheduses asuvatest taha jäänud. See läbi, et puhtpraktiline külg suuremalt osalt täiesti puudub ja kollegi õpilane ka tänapäev veel ainult üldist haridust otsib, kõige pealt aga ka ajaloolise traditsiooni ja sotsiaalse koosseisu läbi, on kolleg esimesel joonel isiku süvendamise ja hinge harimise asupaigaks, kus noor ameeriklane kõige rikkamad ja õnnelikumad aastad omast elust mööda saadab, kus sõprused ja vaimlikud kalduvused terveks eluajaks välja kujunevad, kus koolipingi kitsusest üle saadud ja kutsehariduse kitsuseni veel jõutud pole, kus kõik lai, vaba ja päiksepaisteline on. Ainult kollegis näeb ameeriklane akadeemilise elu nõiduvust. Kollegi õpilane üksi on õige üliõpilaselu kandja. Kolleg on just ülikooli hing, ta on veel rohkem, ta on kogu rahva hing. Rõhku pannes just humanitaar õppuste peale, hoiab kolleg noormeest kuni teise aastakümne esimeste aastateni vaba kunsti ja teaduse küljes kinni praktilise elukutse peale mõtlemata ja harib teda akadeemilises idealistlik-esteetilises õhkkonnas, osasaamises ühemõttelistega töös ja kõlbluses, spordis ja ühissõpruses, peeneks, haritud hinge kandvaks inimkonna liikmeks. Arusaadav, et niisugune ümbrus palju selleks kaasa aitab, et nooruse energia halbade kalduvuste ja perversiteetide jaoks ära kasutatud ei saaks. Muu seas on kahtlemata kollegi mõju ses ideaalses vaates ka naisterahva peale tunda, mis haritud ameeriklast iseloomustab.

Töö jaotus kollegis on väga mitmesugune: siin jäetakse suur vabadus isiklikkudele kalduvustele ja maitsetele. Väikestes kollegides on nelja-aastane õppuseviis enam-vähem kindla plaani järele korraldatud, ainult viimasel aastal antakse siin teatud vabadus valikuks. Suuremad kollegid aga lähevad pea täiesti ülikooli loengute programmile ja jätavad üliõpi-

lasele piiramata vabaduse õppuste valikus. Vähem tuntud aga on vabadus õppimise ja laisklemise vahel. Üliõpilane võib endale loengud küll vabalt valida, peab aga teatud osa loenguid kui minimumi kuulama ja peab suuremalt jaolt pooleaastaste eksamite läbi tõendama, et ta neid edukalt kuulnud on. Üksikute kollegide eksamid täidavad siin lõpuksami kohut. Lõputunnistus ehk degree antakse ainult sellele, kes kindla arvu eksamid nelja aasta jooksul ära on teinud. Havard kollegis nõutakse, näituseks, 18 eksami.

Kollegi õpilane jääb harilikult omale kollegile truuks; ainult halbast kollegidest minnakse parematesse üle. Üldse püüab noormees kõik 4 aastat ühes kollegis mööda saata, millega ta ihu ja hingega kokku kasvanud on. Alguses elasid üliõpilased kollegi ruumides. Asutuste kasvamiseaga aga on see kollegi mõjuv tagasi astunud. Suuremates ülikoolides, kus kolleg kutseülikooliga harilikult ühendatud, on üliõpilane isiklikus elus niisama vaba kui meilgi, siiski jääb aga ühiselu kollegi ruumides üheks armsamaks mooduseks.

Meile täiesti tundmata tähelepanu avaldab kogu rahvas ja kõige pealt Ameerika valitsused oma tähtsamate kultuuri-tegurite vastu. Kõnelemata rikkalikkudest kingitustest ja pärandustest ülikoolidele ja suurejoonelisest Carnegie instituudist New-Yorkis, mis vanade ja haigete professorite pensioneerimiseks asutatud, on igal pool, alates valitsusega ja lõpetades akadeemiliste isade — professoritega, soe armastus noorte teaduse jüngrite vastu tunda. Selles küsimuses ühinevad kõik poliitised parteid, ja noor Ameerika üliõpilane on ümbritsetud ainult vaimlikkudest sõpradest ja vaimlikkudest isadest, kes ühtviisi kõik temast aru saavad ja nõu ja teoga vastu tulevad. Selle eest vastab aga akadeemiline noorsugu täieliku aukartusega omadele õpetajatele; iseäranis austatakse kollegi presidenti, keda ülemnõukogu eluks ajaks valib ja kes ikka peene ja suurepärase vaimu ja hinge omadustega mees on. Küll lõigatakse vahetevahel pilkeid ja karrikatuure professorite peale, isegi üliõpilasajakirjanduses, kuid ka neist karrikatuuridest lehvib armastus ja aukartus vastu.

Presidenti nimetades puudutasime juba vähe ülikooli administratsiooni, mis Ameerikas täiesti iselaadi nii formaalsest kui ka nimelisest küljest on. Nagu juba tähendasin, on presidendi aukoht valitav ja nimelt eluks ajaks. Presidendi kätte on koondatud suur võim: ta on peaaegu piiramata täidesaatva võimu kandja. Kuid presidendi kõrval nõuandjana on just see 7-liikmeline asutus, mida ülemnõukogu nimetatakse, ja mis enda seast presidendi valib. Peale ülemnõukogu, mis ülemkojale vastab, on igal ülikoolil ehk kollegil ka alamkoda — 30-liikmeline hoolekande-nõukogu olemas. Ülemnõukogu valitakse eluks ajaks ja hoolekande-nõukogu üheks aastaks kõigi väljateenitud kollegi ehk ülikooli lõpetajate poolt ja nende hulgast. Väljateenituks loetakse igaüht kollegi lõpetajat, kellel vähemalt 5 aastat lõpetamisest mööda läinud. Alamkoda on auasutus, kelle liikmete palka ei makseta. Nii siis on terve võim kollegis ehk ühendatud kolleg-ülikoolis koondatud valitavate asutuste kätte, ja nende asutuste valijad kui ka neisse asutustesse valitavad on kõik sama kollegi ehk kolleg-ülikooli lõpetajad. Nii on siis arusaadav, et ülikooli valitsusse kõige paremad mehed valitud saavad, sest valijad on kõik isiklikult ehk traditsiooni läbi tuttavad ja eluks ajaks üksteisega seotud. Sel teel hoitakse kõige elavam side alma materi ja selle kasvandikkude vahel

ülal. Need valitud asutused loovad ise oma ülikoolile seadused, nad määravad ka õpejõud ja reguleerivad väljaminekuid.

Pöörates kollegi üliõpilase ja just tema intiimelu juure, võtame aluseks Havard kollegi Bostoni läheduses, kus peale 5000 üliõpilase õpib. Kollegi üliõpilaskond jaguneb siin kahte liiki: üks osa töötab sama usinalt, kui kutseülikooli õpitanegi, ja teine, mitte seepärast halvem osa, peaks sarnast arvamist enda kohta lihtsalt haavavaks. See viimane üliõpilastüüp ei ole mitte seks Havardi tulnud, et tõeasju õppida, vaid et kollegi atmosfääris „reflekteerides assimileeruda“. Muidugi mõista on seks tarvis vaimustatud professorite elavad loengud ja hea raamat. Kuid siiski, — kes võiks tõendada, et aeg, mis mööda saadetud klubis ja jalgpalli väljal, teatris ja Bostoni salongis, aerpaadis ja hobuse seljas, vähem mõju avaldanud oleks? Kõige pealt mängivad suurt osa noore ameeriklase hinge arenemises pikad filosoofilised ja literaalsed vaieldused, olgu see siis kollegi saalis aknalaual istudes ehk klubi-sõbra juures tumepunasel siidpadjal lamades ja üht sigarit teise järele ära suitsetades. Havard kolleg, millest siin kõige pealt jutt, on esimeses joones rikastele. Ja tõesti elavad siin sajad üliõpilased niisuguses luksuses, millest meie üliõpilane mõeldagi ei tohi. Aga mitte vähem ei ole nende arv, kes õige viletsates tingimistes elavad ja ise endale ülespidamist teenivad ehk jälle abirahade peale lootma peavad. Süstemaatiline loengutest puudumine on täiesti tundmata ja sama vähe on purjutamine ja kaardimäng moodis.

Spetsiifiline üliõpilasenergia avaldub kõige pealt spordis, mis kõigi vaimusi valdab ja iseäranis vaimustavalt mõjuvad üksikute kollegide vahel ärapeetavad ja sõbralikku tooni kandvad spordivõistlused. Kui, näituseks, novembris jalgpallimäng Havardi ja Yale vahel ära peetakse ehk juunis aerupaadi võistlused, siis on need sündmused, millele kümned lisarongid tuhandeid võõraid ja pealvaatajaid toovad. Üliõpilaste spordipäev kujuneb Ameerikas harilikult suureks rahvuslikuks pidupäevaks. Sport on siis ka ajaloolise traditsiooni korral muidugi see tegur, mis üliõpilaskonda kõige tugevamalt seob ja iseäranis lähedalt neid, kes ühel ja samal aastal oma A. B. saavad, s. o. meie ütluse järele ühe kursuse mehi. Ikka jälle uuesti pööravad iga aasta Havardi kasvandikud Bostoni tagasi, et vanu kohti pidulikule olemisel jälle näha; sellest traditsioonist peetakse kinni elu aeg. Need mehed teavad, et Havardi nime kanda tähendab eluks ajaks rahva au ja uhkus olla ja valitud seltskonda kuuluda. Havardi eest seisavad seepärast ka kõik, sinna saadavad nad omad pojad, sellele annetavad nad hea meelega omast ülejäägist.

Mis puutub üliõpilasorganisatsioonidesse kollegides, siis puuduvad need sel näol, nagu meil, täiesti. On olemas ainult laiema ulatusega üliõpilasklubid ja ühingud. Viimased on väga mitmesugused, alates kunstilis-literaarsetest ja lõpetades spordiseltsidega. Nendesse klubidesse ja ühingutesse kuulumine ei eralda aga sugugi üht jagu üliõpilaskonda teisest, sest nad sisaldavad endas palju sõpruse ja lähenemise tingimisi. Põhjus seisab selles, et väiklus sel näol, nagu see meil moeks, Ameerika üliõpilaskonnas puudub. Klubisse ja seltsi astutakse seks, et sealt midagi kaasa võtta, kuid mitte seks, et end sellega siduda. Sisse- ja väljaastumine on lihtsam; ollakse ühel ja samal ajal mitmes klubis ehk ühingu liige. Sõpruse lähenemise mõttes peetakse tähtsamaks kursust kui ühingu ehk klubi.

Havard peegeldab endas kõik rahva huvid ja kõik sotsiaalsed vastandid. Seal on omad poliitilised, omad usulised, literaarsed ja muusikalised klubid, omad teaduslikud ja majanduslikud seltsid. Kollegil on omad igapäevased, ainult intern huvisid käsitavad ja üliõpilaste poolt väljaantud ajalehed ja 3 üliõpilaskuukirja. Peale selle on nimetamisväärt kõige tõsisemad avalikud vaielused, väga armastatud spetsiifilised üliõpilaste näitemängud, ka kõige vallatumad ja hullemad. Ja kõige mitmesugusemad individualiteetid elavad heas sõbralikus vahekorras, selles jalakapargist ümbritsetud linnas, kus auditooriumid ja laboratooriumid, muuseumid ja raamatukogud, pidusaalid ja klubimajad korratumalt näivad paisatud olevat. Igaüks tuleb nooruse igatsusega parema ja suurema järele esimest korda neisse hoonetesse, milles rahva targemad mehed õpetavad ja kus hulk kuulsaid mehi oma õpeaastad mööda saatnud ja igaüks läheb paremana ja tugevamana jälle välja laija ilma.

Seisab ühelt poolt kollegide iseloom just vaba üliõpilaselu teostamises, siis saadetakse viimasel ajal kasvava teravusega nooled selle üldhariduslike sihtide vastu. Rikaste vanemate poegadele, nii öeldakse, olevat ju väga kena neli aastat niiviisi vaimlik-esteetiliselt kaunistatud laisklemises mööda saata, olevat aga patt sel teel nende aega raisata, kes võimalikult rutemalt tubli kutsehariduseni jõuda tahavad. See etteheide on sel kujul küll kaugelt liialdatud ja ainult teatavate ringkondadega piiratud. Siiski on tõeasi, et kogu maal kaugeleulatav reaktsioon täieliku õppimisvabaduse vastu kollegis end tunda annab. Märgatakse, et selles liig kaugele mindud, kui juba hoopis noorele kollegi õpilasele vabadus jäetakse valida, missugused ained ta oma üldise hariduse jaoks valida peab. Seepärast pannakse praegusel ajal uuesti rõhku õpeainete kontsentreerimise peale. Üliõpilane peab algusest peale mitte sihita ükskõik mida õppima, et ainult vaimlikult kasvada, vaid ta peab ka algusest peale kindlat põhipaika oma õpetöödele otsima. Mis puutub õpejõududesse ja nende seisukohasse selles küsimuses, siis on nende seas ses punktis lõhe olemas. Üks osa, välja minnes loova teadusliku uurimise tähtsusest, nõuab piinlikku spetsialiseerimist. Teine, suurem osa, aga jääb truuks vanule traditsioonidele, rõhutades akadeemilise tegevuse idealistlikku külge, vormi iludust ja humanistlikku haridust kuiva vaimlise käsitöö vastandina. Seda viimast peetakse puht saksa mõjukuks ja nõutakse selle vastukaaluks Prantsuse polituuri ja Inglise teaduslikku gentleman-diletantismi.

Lõpetades sellega oma ülevaate kollegide üle, tahan ainult lühidalt ja skematiseerivalt peatada viie kutsefakulteedi juures, mille jaoks noor üliõpilane juba kollegis eelhariduse saab. Viis kutseteaduskonda vastavad umbkaudu meie usuteadusele, õigusteadusele, arstiteadusele, politehnikumile ja viiendaks veel üks fakultet eriti pädagoogide jaoks, mis enam filosoofilist-esteetilist laadi kannab. Väga iseloomustav on just see viimane asutus, millele, olgu tähendatud, et ameeriklane seda väga tähtsaks peab, ise nimetus — graduates school — pandud on. Ameeriklane nõuab omalt pädagoogilt kõige pealt sügavat hingelist ja filosoofilist kasvatust ning haridust. Teisele plaanile jääb juba kuiv õpeaine, olgu see siis matemaatika, keeled või mis tahes. Kuna filosoofilised-esteetilised ained obligatoorsed on, jäetakse õppijatele teiste ainete valikus vabadus selle järele, kas ta keeleteadlaseks, matemaatikeriks või ajaloo-eadlaseks hakkab.

Mis puutub õigusteaduskonda, siis valitseb siin Inglise muster. Usuteaduskond on sedavõrd kirju, et selle üle vähegi ülevaatlik kirjeldus meid liig kaugele viiks. Oleks küllalt sest, kui tähendan, et aastal 1910. usuteaduskonna fakulteete 170 ümber oli, milline arv 150 Ameerikas olevate sektide vahel ära jaotatud on. Muidugi ei tohi sellest niiviisi aru saada, et igal sektil ka oma ülikool on, vaid vaesemad ja vähemad sektid peavad kas hoopis ilma ülikoolita läbi ajama ehk jälle omi õpetajaid võõra sektimõju all olevas ülikoolis õppida laskma. Ameerikas valitseva usuvabaduse juures on see täiesti mõisteta. Arstiteaduskond seisab juba vanast ajast peale täiesti Saksa mõju all. Kuid siiski on sel ka omad silmapaistvad lahkiminekud. Kõige pealt kuulub suurem hulk filosoofikumist juba kollegi, eriti puhtloodusteaduse ained, keemilised analüüsid ja laboratoorium. Selle järele jäävad ameeriklasel 4-aastase kursuse jaoks enam-vähem puhtarstiteaduslikud ained. Mis puutub õpeviisidesse ja õppusmetoodidesse, siis ei olda selles asjas ka igapidi Saksamaaga päri. Siin nõutakse kõige suuremat kontsentratsiooni. Üliõpilane peab mõni kuu algusest lõpuni ainult anatoomiat õppima, ainult anatoomia loenguid kuulama, surnuid lõikama, mikroskopeerima j. n. e., siis jälle kuude kaupa hommikust õhtuni ainult füsioloogiat ja ikka nii edasi. Edasi pannakse siin enam rõhku piltliku õpeviisi peale. Näituseks, seisab meie füsioloogia õppus enam loengutest koos, siin peab iga Ameerika arstiteaduse õpilane omas füsioloogia perioodis 180 tundi eksperimenteerima, nii et iga loengu peale kaks tundi eksperimenteerimist langeb. Teiselt poolt aga puudub ameeriklasel nii suur surnute materjal, kui meil ja ta peab oma inimsustundele ses suhtes suurt ohvrit tooma. Ameerika demokraatism ei saa leppida, et igaüks, kes avalikus haigemajas sureb, sektsiooni laual peab lõigatama ehk veel koguni anatoomikumis üliõpilaste nugade ohvriks langema. Kliinikaline õppus ja praktika ei ole muu seas mitte spetsiaalselt ülikooli kliinikute külge seotud, vaid saavutatakse suurtest linna haigemajadest, kus kõik arstid kohustatud on praktilist õppust ja demonstreerimist läbi viima. Meie oludega võrreldes pannakse ka õige vara juba spetsialiseerimise peale rõhku. Just Ameerikas valitseb arusaamine, et lühikesel stuudiumi ajal võimata on kõike seda suurt materjali läbi töötada ehk koguni omandada. Ei ole liialdatud, kui räägitakse hirurgidest, kes ainult ühe operatsiooni peale meistrid on. Neist väikestest lahkoontest rääkimata seisab Ameerika arstiteadus siiski Saksamaa omaga ühel ja samal põhjal: nii siin, kui ka seal, on mikroskoop ja katseklaas rohupudeli üle võidu saanud.

Lühidalt kokku võttes, leiame sellest katkendlikust ülevaatest rahva, mis kõrgema kultuuri tipuni jõudnud ja siiski tervet ja karsket-moraali ülal hoidnud. Seda moraali võiks lühidalt kokku võtta sõnades: „Esiteks töö ja siis alles lõbu, ja lõbu olgu terve“. See lihtne moraal ongi põhjuseks, et Ameerika kiiremlt edeneb, kui Euroopa. Ameerika oskab praktiline olla ka moraali suhtes. Mitmekümne usu ja sektide kõrval valdab kõiki ehk õigem — nende sektide üle valitseb, üks terve moraalne püüe — paremaks saada töö läbi ja sellele järgneb, muidugi, teine tees, nimelt, — end, omi mõtteid, vaateid ja võimisi maksma panna elus. Need põhjooned lähevad üle ka Ameerika akadeemilisse ringkonda. Ka siin on töö esimesel plaanil, siis alles lõbu ja nimelt sport, mängud, väljasõidud, klubi ja võistlused igal alal. Siinjuures teeb aga ameeriklane vahet noore kollegi üliõpilase ja vanema kutseülikooli õpilase vahel.

Kuna esimene rohkem lõbule võib anduda ja ainult selleks siin on, et vaimliselt ja kehaliselt tervetes oludes areneda, on ülikoolis juba esimesel joonel puhtriteaduslik töö. Iseloomustav Ameerikale on, et seal osatakse sporti suurejooneliseks ja huvitavaks teha, sport muutub seal tõesti lõbuks kõigile ja just ka neile, kes kehaliselt nõrgemad on.

Ameerika üliõpilaskonda iseloomustab sõprus ja idealistlik ilmavaade. Ühe ja sama kolleegi õpilased on kõik sõbrad eluks ajaks, kuid ka üksikute kolleegide vahel valitseb sõbralik läbikäimine ja kõige parem vahekord. Sarnast killustamist ja parteilikkku löömist, nagu meil, ei tunta sugugi. Niisugune sõbralik vahekord onoleb muidugi suurelt osalt sellest, et Ameeriklane meie viisil ülikoolist poliitika asupaiga tegemisest keeldub. Ameerika ülikool on autonoomne riik vabariigis, seda valitseb, nagu eelpool juba tähendasin akadeemiline pere ise. Igaüks, kes Hawardis ehk Yales kolleegi lõpetanud, võtab pärast ka selle saatusest osa hääle läbi, mis tal ülikooli nõukogu valimistel tarvitada. Sellest tuleb siis ka, et ülikooli valitsevatesse asutustesse kõige paremad ja ausamad mehed valitakse: tunnevad ju ühise kolleegi mehed üksteist kõige paremini. Ameeriklane toonitab uhkusega seda demokraatlikku joont omas akadeemias.

Eelpoolkirjeldatud olude tõttu puuduvad Ameerika akadeemilistes asutustes poliitiline tükeldamine ja intriig, onupoja poliitika ja puhtpraktiliste huvide tagaajamine. Need reaalelu iseloomustavad halvad nähtused jätab ameeriklane ülikoolist täiesti välja, pühendades seda templit ainult teadusele ja isiku väljaarendamisele. Meelega end ülikooli ajaks poliitikast ja praktilisest seltskonnatööst abstaheerides ei jää Ameerika üliõpilane sugugi mitte sellepärast ühekülgseks. On ju temal küllalt tegemist omas akadeemilises riigis valitsevate küsimustega, mida käsitatakse üliõpilas-ajakirjanduses, klubides, avalikudel vaielustel j. n. e. Ka poliitika üle vaieldakse vist vaevalt kusagil enam, kui kollegides, kuid tegelikult ei sega end keegi sellesse, valides poliitika alalt ainult materjaali oma mõttelennule, jäädes aga puutumata selle praktilistest pahedest.

Ühenduses kõne all olnud demokraatliku omavalitsuse viisiga on veel üks külg Ameerika ülikoolis, mis väärt on, et seda ette tuua ja see põhjeneb arusaamises, et teadus ainult puhtteadusmeeste poolt paremale järjele tõstetud võib saada. Siin saadakse sellest aru, et teaduslik uurimine ainult siis edeneda võib, kui noor teadusmees ka teab, et ta oma ülespidamist ainuüksi puhtteadusliku töö läbi saada võib ja mitte ainult pädagoogilise tegevuse ja populaarsete tööde läbi.

Kui meie nüüd küsime, miks on Ameerika oma ülikooli kaheks jaotanud: humanistlik-filosoofiliseks, kuid siiski ka küllalt teaduslikuks kolleegiks ja puhtriteadlikuks ülikooliks, siis ei puudu sellel oma sügav tähendus. Selle jaotusega on ameeriklane õieti tabanud mitte ainult enda iseloomu, vaid ta on ka psühholoogilist andi avaldanud, mille tagajärjed meie kui iga teise rahva kohta niisama õiged on. Niisugune jaotus on praktiliselt selle poolest tähtis, et ära hoida vigu ja eksimisi, mis meil nii sagedad, kus noor keskkooli lõpetaja omale ebakohase kutse valib ja pärast eluaeg selle all kannatama peab. Kolleg kui kutseülikooli ja keskkooli vaheldane asutus võimaldab noorele mehele tutvunemist kõige mitmekülgsemate teadustega, ta võib vaba valiku läbi pikkamööda omi maitseid ja kalduvusi arendada, et viimaks õiget teed leida. Eksimised ainete valikus kollegis on kerged parandada, need leiavad selgitust kaas-

üliõpilaste kui ka professorite poolt, kellele hoopis hõlbus on läheneda ja neilt nõu küsida. Kolleg-kujuneb selle läbi tarvilikuks puhastustuleks, mis oma õnnistusttoovat mõju avaldamata ei jäta. Kuid ka teiselt poolt on kollegil suur tähendus: see rakendab noore ameerikalase algusest peale niisugusesse töösse, mis talle oma mitmekesisuse ja üldsuse poolest meeldima peab ja kõrgema hariduse ja teaduse huvitavaks suudab teha. Ühes sellega jäetakse talle aga küllalt aega oma isikliku maitse järele lõbusid valida, olgu see siis sport ja mängud ehk vaimlikud diskussioonid ja sõprustunde arenemine. Kõik see loob ideaalsed tingimused õige kehalise ja vaimliku arenemise jaoks ja hoiab noortmeest eemal kahjulikkudest ülipingutustest, olgu need siis psühilised, nagu poliitika, ehk füsilised, nagu liialdused joomises ja armastuses.

G. Dunkel.

Alma mater Tartuensis.

Ultra posse nemo obligator, ütleb tuntud ladinakeelne vanasõna. Keegi ei ole kohustatud, õigem, ei suuda midagi üle oma jõu korda saata.

Kui väike osa haritlasi Eesti rahvast on suutnud vaevalt aasta kahe jooksul ja esialgu veel suurtükkide ähvardava mürina all, mis Tartut palju kuid ümbritses, sarnase suure ülikooli käima panna, õieti tema Eesti ülikooliks ümber ja uuesti luua, nagu meie praegune Tartu ülikool seda on, siis annab see oma kord jälle rõõmustava tunnistuse rahva vaimlikust jõust ja püüdevisadusest, nagu seda olid meie maleva hiilgavad, kogu Euroopat üllatavad, vabadusvõitlused ida ja lõuna frontidel.

Selle rahva võimisse ei saa keegi kahelda, kui teda ainult lastakse rahulikult oma tööd teha.

Tulevad meele mõned ägedad vaielused mitme Vene professoriga enne Vene võimu lõpulikku langemist Tartus. Need eitasid Eesti rahva andi ja võimist midagi riiklikul või vaimlikul alal silmapaistvat korda saata täiesti. Vaieluse ägeduses pani üks neist (ta oli ukrainlane) sarnaseid küsimusi ette, nagu näit. kas Eesti rahval on teadusmehi, õpetlasi ja suuri kirjanikke, nagu Tolstoi, Puschkin, Schewtsenko jne. Needki Eesti professorid, kes olemas, olevat Vene professorite suuremeelsuse vastutulekku läbi professoriteks saanud. Ei aidanud ka see, kui ma kõik meie minevikust ja olevikust silmapaistvamad mehed üles lugesin ja selle peale tähendasin, et arvuliselt nii väike rahvas, kui eestlased seda on, geeniusi nii kergesti ilmutada ei saa, kui sajamiljonilised rahvused ja et palju meie kuulsaid teadusmehi on meie rahvuslikult rõhutatud olek kas Saksa või Vene rahvuse hõlma lükanud, — Vene professorid jäid kindlasti oma arvamiste juure.

Et seni ainult mõned lühemad teated ja kirjeldused ajalehtedes on ilmunud Tartu Eesti ülikooli asutamisest ja tema praegustest oludest, siis on järgnevate ridade püüe katsuda sellekohta pikemat ülevaadet tuua nii palju, kui seda „Üliõpilaslehe“ kitsas ruum lubab.

Et selgemat pilti saada, toome lühikese võrdleva kirjelduse arvudes endise Vene keiserliku Jurjevi ülikooli ja praeguse Eesti Vabariigi Tartu ülikooli kohta.

Nagu teada, asutati ja avati endine Vene Tartu ülikool 21. aprillil 1802. a., s. o. 92 aastat pärast peale Rootsi kuninga Gustav Adolfi poolt

asutatud ülikooli või „Academia Gustaviana“, nagu teda tol ajal nimetati, teistkordset seismajäämist 1710. aastal. Selles Vene ülikoolis, mida 116 aasta jooksul korraldati ja täiendati ja mis enne saksa- ja viimaks venekeelne ja -meelne oli ja kus eestlaste jaoks vaevalt Eesti keele lektor peeti, olid enne sõda, 1913. aastal, järgmised teaduskonnad, professuurid ja õpeasutused olemas:

- 1) usuteaduskond — 5 professuuri ja 1 õigeusu professuuriga,
- 2) õigusteaduskond — 14 professuuriga,
- 3) arstiteaduskond — 18 professuuriga,
- 4) ajaloo-keeleteaduskond — 12 professuuriga ja 5 lektuuriga ja
- 5) füüsika-matemaatika teaduskond — 15 professuuriga.

Üldse oli ülikoolis 65 professuuri või õpetooli jaoks 57 professori, 10 dotsentuuri jaoks 2 dotsenti ja 5 lektuuri jaoks 4 lektori olemas. Võrdlemisi suur oli aga eradotsentide arv, 24 inimest, kes palka ei saanud, vaid ainult teatavat tasu etteloetud tundide pealt. Mõned eradotsentidest olid ainult nominaalselt olemas.

Immatrikuleeritud üliõpilasi oli 1. jaanuaril 1913. — 2251, vabakuulajaid (naisterahvaid) 76 ja rohuteadlasi 240, kokku 2491 isikut.

Selles üliõpilaste ja vabakuulajate koguarvus oli end. Liivi ja Eesti kubermangudest pärit ainult 779 isikut, kuna kõik teised Vene sisekubermangudest, peaaesjalikult vaimulikkude seminaariumide kasvandikud, siia õppima olid tulnud, õigemini saadetud.

Õpeasutusi oli tollaegsel ülikoolil: 6 kliinikut, 2 polikliinikut ja 25 mitmesugust teist õpeinstituuti ja kabinetti.

Praegusel Tartu Eesti ülikoolil on olemas:

- 1) usuteaduskond 5 professuuri, 2 dotsentuuri ja 1 õigeusu professuuriga;
- 2) õigusteaduskond (ühes kaubandusteaduse osakonnaga) 11 professuuri ja 2 dotsentuuriga;
- 3) arstiteaduskond 19 professuuri ja 4 dotsentuuriga;
- 4) ajaloo-filosoofia teaduskond 18 professuuri, 3 dotsentuuri ja 8 lektori ametiga;
- 5) matemaatika-loodusteaduskond 18 professuuri ja 3 dotsentuuriga;
- 6) loomaarsti teaduskond 7 professuuri ja 5 dotsentuuriga ja, viimaks,
- 7) põllumajandus-teaduskond 6 professuuri, 3 dotsentuuri ja 4 eriainetepetaja ametiga.

Üldse on praegusel Tartu ülikoolil tema ametkonnas 86 professuuri, 25 dotsentuuri, 8 lektuuri, 5 eriainetepetajat, 3 prosektori ja 80 assistendi ametit ette nähtud.

Et ülikooli asutamine noore Vabariigi rajamise ajal ja rasketes sõja oludes pidi sündima, millal kõik piirid kinni olid ja millal nii vähestel usku leidis noore riigi ja ühes sellega ka ülikooli kestvusse, siis on arusaadav, et selle lühikese aja jooksul ei ole suudetud veel kõiki õpetoole tarviliste õpejõududega täita. Nii on ülemalnimetatud õpetoolidest praegu veel 23 vabad, kus ülesannetel teised õpejõud ettelugemisi peavad. Dotsentidest puudub 5 ja assistentidest 20 isikut mitmesuguste asutuste jaoks. Õpejõude, kes eradotsentidena ettelugemisi peavad on 12 ja professori ameti stipendiaate 9.

Üliõpilasi on kuni käesoleva ajani ülikooli vastu võetud 1959, (nendest 35 isikut tingimisi, kuni vastavate hariduse dokumentide toomiseni), vabakuulajaid 375 ja rohuteadlasi 52, kokku — 2386 isikut.

Sellest arvust on ülikooli lõpetamise järele, õpemaksu maksmata jätmise pärast ja mitmel teisel põhjusel osa ülikoolist lahkunud, nii et 1. mail 1921. a. oli üliõpilasi ühes rohuteadlastega 1698 ja vabakuulajaid — 214, kokku — 1912 inimest, nendest 499 naisterahvast.

Üliõpilaste arvus on E. V. kodanikke — 1786 ja väljamaalasi — 126 inimest.

Rahvuste järele jagunevad üliõpilased rohuteadlased ja vabakuulajad järgmiselt: eestlasi — 1524, sakslasi — 162, soomlasi — 1, leedulasi — 7, inglasi — 2, Ameerika kodanikke — 2, poolakaid — 7, lätlasi — 12, venelasi — 81, prantslasi — 1, helveetslasi — 1, tsheho-slovakke — 1, daanlasi — 1, rootslasi — 6, ossetiine — 1 ja juute — 102 isikut.

Ülikoolil on praegu 9 kliinikut, 3 polikliinikut ja 53 mitmesugust õpeinstituuti ja kabinetti, mille hulka ka 6 põllumajanduslikku katsejaama ja 2 mõisat on arvatud.

Nagu sellest lühikesest, kuivades arvudes toodud võrdlusest näha, on praegune ülikool endisest veneaegsest ülikoolist niihästi teaduskondade, õpetoolide, õpejõudude ja ka mitmesuguste õpeinstituutide ja kabinetide poolest hulga suurem; ka õpilaste arvu poolest ei jää ta endisest Vene ülikoolist palju taha.

Ei ole vist üleliigne siinkohal ära tähendada, missugused õpeasutused ja instituudid ülikoolil praegu olemas on. Toome nende nimetused teaduskondade järele.

1) Raamatukogu, 2) usu ja õigusteaduskondade seminaariumid.

Arstiteaduskonnas on: 1) Sisehaiguste kliinik, 2) hospitaal sisehaig. kliinik, 3) haava kliinik, 4) hospitaal haava kliinik, 5) närvi kliinik, 6) vaimuhaiguste kliinik, 7) silmahaiguste kliinik, 8) naistehaiguste kliinik, 9) lastehaiguste kliinik, 10) dermatoloogia polikliinik, 11) sisehaiguste polikliinik, 12) kõrva-, nina- ja kõrguhaiguste polikliinik, 13) anatoomia instituut, 14) füsioloogia instituut, 15) farmakoloogia instituut, 16) rohuteaduse instituut, 17) kohtulik arstitead. instituut, 18) hügieeni instituut, 19) histoloogia kabinett, 20) patoloogilise anat. kabinett, 21) operatiiv-hirurgia kabinett ja 22) bakterioloogia.

Ajaloo-filosoofia teaduskonnas on: 1) Klassilise kunsti ja arhäoloogia muuseum, 2) kunstiajaloo kabinett, 3) muinasteaduse kabinett, 4) eksperimentaal psüholoog. kabinett, 5) eksperimentaal foneetika kabinett, 6) filosoofiline seminaarium.

Matemaatika-loodusteaduskonnas on: 1) Matemaatika kabinett, 2) keemia instituut, 3) tehnoloogia kabinett, 4) füüsika instituut, 5) geograafia kabinett, 6) zooloogia instituut ja muuseum, 7) meteoroloogia observatoorium ja instituut, 8) tähetorn, 9) mineraloogia kabinett, 10) geoloogia kabinett ja 11) botaanika aed ja kabinett.

Loomaarsti teaduskonnas on: 1) Sisehaiguste kliinik, 2) väikeloomade kliinik, 3) haava kliinik, 4) anatoomia kabinett, 5) bakterioloogia jaam, 6) piimaasjanduse laboratoorium, 7) patoloogilise anatoomia kabinett, 8) pastööri instituut, 9) seerumi laboratoorium, 10) õpeseplikoda, 11) zooloogia kabinett, 12) hobusekasvatuse kabinett ja 13) kohtulik arstiteaduse kabinett.

Põllumajanduse teaduskonnas on: 1) Taimekuivat. ja sordiparanduse instituut ühes taimebioloogia ja fytopatoloogia katsejaamadega, 2) agrikultuurkeemia ja mullateaduse kabinett ühes agrikul-

tuurkeemia katsejaamaga, 3) loomakasvatuse teaduse kabinetil ühes zootehnika katsejaamaga, 4) majandusteaduse ja ühistegevuse kabinetil, 5) agrikultuurtehnikal kabinetil, 6) Kultuurtehnikal kabinetil, 7) metsaasjanduse ja geodeesia kabinetil ühes õpemetsekskonnaga Kastre-Peravallas, 8) praktilise zooloogia instituut ühes entomoloogia katsejaamaga, 9) piimaasjanduse kabinet ja 10) Raadi ja Maarja mõisad.

Et sarnase suure õpeasutuse uuestikorraldamine ja käimapanek neil vähestel jõududel esialgu, kuna veel palju jõude sõjategevuses ja riigiloomise juures kinni olid, mõned Venemaalt tagasi ei pääsenud, raske oli, äärmist jõupingutust nõudis, on igaühele arusaadav. Kõige suurem osa ülikooli asutamise ja korraldamise hoolet langeb siin küll praeguse ülikooli prof. P. Põld'i peale, kes oma vastutuleliku sõbralikkusega nii mõnedki rasked küsimused, mis selkorral teraval rahvuslikul alal endiste võimukandjate ja teiste vahel ette tulid, suutis lahendada.

Mis puutub ülikooli varanduslikku külge ja õpeabinõudesse, siis oli ülikool neist ilmasõjajaegsete evakueerimiste ja teiste sellele järgnevate olude tõttu peaaegu täiesti laged. Kuidas ülikooli varandused tagasi on toodud ja missuguse saatuse osaliseks nad Venemaal saanud, sellest katsun teises artiklis ülevaate anda.

K. Lagos.

Majandusteaduse õppimisest.

Ilmasõda andis tugeva tõuke majandusteaduse õppimise laienemisele. Sõjapidamine sundis kõiki riike täit tähelepanu pöörama rahvamajanduse organiseerimise peale; sõjale järgnev üldine majanduslik kriis pani elavamalt liikuma mõtted ja kavatsused ilmamajandusest. Majanduslikud faktorid said igalpool mõõduandvateks.

Teadus, millele veel hiljuti seda nimegi keelduti andmast, on saanud modernimaks õpeaineks, mida illustreerivad järgmised arvud (võetud G. Obst'i artiklist ajakirjas „Zeitschr. f. Handelsw. u. Handelspraxis“).

Preisimaal kaitseti 1900/01 õpeaastal 25 majandusteaduslikku doktori väitekirja; 1912/13 a. oli nende arv 78; olevate andmete ja üliõpilaste-majandusteadlaste hulga järele arvatakse väitekirjade kaitsjate arvu 1920/21 ja järgmise kahe õpeaasta jooksul 6000 peale tõusvat, nii siis keskmiselt 2000 aastas.

Ka meil Eestis, on majandusteadust õppijate üliõpilaste arv kaunis suur, ja ehk küll osa neist aine „modernsuse“ ja õpeaja lühiduse tõttu selle teaduskonna on valinud, võib loota, et selle teaduse harrastajate hulk kasvab ja majandusosakond paiga omab, mille peale tal aine huvituse ja tähtsuse tõttu õigus on.

Meie riiklikud huvid nõuavad praegusel ülesehitusajajärgul, et majandusteadlaste ettevalmistuse peale eriti suurt rõhku pandaks, kuna ju majanduslikud tegurid ära määravad meie riigi elujõu ja koha teiste riikide keskel.

Eestis tundub majandusteadlaste puudus iseäranis teravana. Silmitsedes kohti riigi majanduselu juhtivais asutustes, mis peaksid täidetud olema majandusteadlastega, leiame seal ajakirjanikke, usu-, ajaloo- ning keeleteadlasi ja kõige enam juriste. Ka viimaste asumine neil kohtil ehk nad küll enam teistest majandusteadust on õppinud, ei tõiaks õigus-

tatud olla, kuna nende õpekavades puudub õpeaine, mis ikka suurema ja suurema tähtsuse omab, s. o. majandusteaduse praktilisem osa — üksikmajandusõpetus. (Einzel- (privat-) wirtschaftslehre).

Esitan selle kohta mõne Saksa majandus- ja riigimehe arvamise.

Riiginõunik Georg Obst (kaubandusülikooli professor ja tuntud finants-tegelane) ütleb: „Stellen, die bisher allein den Juristen — sehr zum Schaden der deutschen Wirtschaft — vorbehalten waren, werden nunmehr zum Teil auch tüchtigen Volkswirten, Technikern und Kaufleuten offen stehen.“

Riigiminister von Delbrück kirjutab, majandusteadlaste kohta tähen-tades: „Der Gedanke, den Ersatz für die höhere Verwaltung allgemein aus den für den höheren Justizdienst geprüften Personen zu entnehmen, muss als abgetan angesehen werden.“

Meie kaubandus, millele meie tulevik õige suurelt osalt rajatud on, ning tööstus — väike-, kesk- ja isegi suurtööstus on täiesti korraldamata ning ei vasta kaugeltki praeguse aja majandustehniliste ja -organisatsioonilistele nõuetele.

Uuendused, mis Lääne-Euroopas juba pikemat aega teostatud ehk praktiliste katsete valdkonda asendatud, heljuvad meie kaubandus- töös-tuslikes ringkondis veel muinasjuttude piires. Neist ollakse midagi nagu kuulnud, kuid mis ja millal, ei mäletata enam. Meil naerdatakse jutte üle, mis nende uuenduste teostamisele Eestis sihivad.

Sarnase olukorra juures unistatakse aga majanduslikust võistlusest teiste riikega, riikega, mis meist majandusorganisatsiooni ja töömetoodega kümned (ettevaatlikult öeldud) aastad ees. Unistatakse, kuid tegelikult töötatakse vana viisi edasi

Määratu tegevusala on siin majandusteadlastele, kuid elu seab neile meie rahva ja riigi tuleviku nimel suured nõuded üles. Ülesloetud puu-dused võivad käesoleva aja ja lähema tuleviku majandus-tööstusliku võistluse ajal ütlemata raske hoobi anda meie tööstusele ja kaubandusele ja ähvardavad meid võistlusvõimetuks jätta. Sellest selgub, kui tähtis on just Eestis majandusteadlaste rohkenemine ja selle õpeaine korraldamine.

Tartu ülikooli juures olev kaubandusosakond ei jõua rahuldada neid nõudeid, mida nõudne elu üles seab. Ei saa praegu seda ka nõuda, kuna osakond nimelt esimest aastat eksisteerib ja olud korraldamiseks ning arenemiseks kõige ebasoodsamad on. Kuid karta on, et ka kõige paremais tingimistes ja oludes ei suuda meie väike riik omal jõul üleval pida ajakõrgust majandusteaduskonda. Majandusteaduse kiire edene-mine on esile toonud erinemise tarve, mis tingimata lähemal ajal veel suureneb. Rääkimata kahest suurest valdkonnast — rahva- ja üksik-majandusest — leiame veel kummagi juures jagunemisi üksikutesse eri-härudesse. Väljamaa majandusülikoolide õpekavu lehitsedes paistab see jagunemine kohe silma. Pea igalpool nõutakse üliõpilastelt, et nad teatud haru oma peaõpeaineks valiksid, mille järele siis ka terve õpekava ja eksamid korraldatakse.

Ei ole loota, et väike Eesti riik selle teaduskonna jaoks niipalju õpejõude suudab pidada, et kõik eriharud vääriliselt esitatud oleksid. Ka praktiliste tööde korraldamine käib arvatavasti üle jõu, sest just majan-dusteadus on õpeaine, millel praktiliste tööde, kokkukõlas päevaküsimus-tega, tähtsus eriti suur on. Käesoleva aja eluga peab majandusteaduse

õpetus alati koos olema ja päevaküsimustega kokkukõllaviimine seab uusi nõudeid üles.

„Die bisherigen drei Hauptvorlesungen (theoretische u. praktische Volkswirtschaftslehre und Finanzwissenschaft) haben sich überall da bewährt, wo die Dozenten sich ihrer Aufgabe bewusst waren, das Wirtschaftsleben der Gegenwart dem Verständnis der Hörer nahe-zubringen,“ kirjutab selle kohta Adolf Veber. See on iseäranis maksev praeguse, majandusteaduse seisukohast vaadeldes huvitavama aja kohta.

Väljamaal on selle peale suurt tähelepanu pööratud. Seal leiame hulga loenguid ja seminaaritöid nüüdise majanduslike vahekordade, suuremate ettevõtete ning kavatsuste kohta. Arvan kasuliku olevat mõnda siin esitleda: „Grundzüge der auswärtigen Politik“ — 2 t. nädalas; „Grundzüge des deutschen Reichssteuerrechts“ — 1 t. n.; „Das Mittellandkanalprojekt“ — 2 loengut; „zum Verständnis des deutsch. Zollwesens, mit besonderer Berücksichtigung der Gegenwart“ — 1 t. n.; „Genossenschaftswesen der Gegenwart u. Zukunft“; „Probleme des Wohnungsbaues nach dem Kriege“ — 1 t. n. ja n. e., ja veel palju sarnaseid praeguse ilmamajanduse kujunemise, praeguste kapitaliühenduste, Venemaa nüüdse õigus- ja majandusliku seisukorra üle ja n. e.

Esitasin siin meelega hulk aineid, et näidata, kui võrd juba praegu Saksamaal majandusteaduse õpetus nüüdisaja elule lähedale on toodud, teda tahetakse aga veel lähendada, et ülikooli lõpetanud noor majandusteadlane ei pruugiks ellu astudes enam võrdlema ja kokkukõlastama hakata tegeliku elu õpitud teadustega, vaid et ta juba kohe vabalt tegelikus elus orienteeruda suudaks.

Majandusteaduse õpetajatele saadetud küsimislehtede põhjal kokkuvõetud kollektiivtöös: „Die Reform der Staatswissenschaftlichen Studien“ (München u. Leipzig 1920) jõutakse otsusele, et on tarvis õpekavasse sisse võtta ka koduse majapidamise õpetus, et sellega veelgi lähendada õpetust tegeliku eluga ja et paremat arusaamist võimaldada nende üksikute majapidamiste koondusest — rahvamajandusest.

Tutvunedes maade kavade ja kavatsustega, veendume ikka rohkem selles, et meie riigil ajakohase kaubandusosakonna loomine üle jõu käib. Praegu ja lähemas tulevikus võib rääkida ainult miinimum nõudmiste rahuldamisest.

Agaga just käesolev ajajärk ja kõige lähem tulevik nõuab kõige rohkem tusedaid majandusteadlike tööjõude, sest praegu lubavad meid olud võistlusesse astuda ja nii arendada, et edaspidi, normaalsemail ajal, võistluses püsima jääme. Laseme aga praegused majanduslikud vahekorrad ja praeguse psüühika kasutamata mõõda minna, siis on pärast püstiajamine ja jaluliseimine hoopis raskem.

Mis siis teha?

Oodata paremaid aegu ei luba elu. Riigilt peatset abi loota, ei ole ka kõige paremal tahtmisel selle poolt. Jääb järele ainult omaabi. Tuleb asuda mainitud puuduste kõrvaldamisele, vigade parandamisele omal jõul, selleks kõige pealt kindlamalt organiseerides endid ja selle järele asudes organiseerima seltskonda, viimasele selgeks tehes seda häda-õhtu, mida ta oma inertsusega ja lühinägelikkusega aina suurendab.

Esiteks organiseerugem ise. Majandusteaduse ringi asutamine, mis mineval õpeaastal äpardas, tuleb uuesti päevakorrade võtta, üles seades suuremaid eesmärke. Ei tule jääda kitsasse üliõpilasringkonda, vaid tuleb luua kindlam side seltskonnaga ning üheskoos asuda aluse rajamisele seltskondlikule loonele, millela meie tulevikus läbi ei saa, kui tahame püsima jääda.

Lähemad ülesanded järgnevad loogiliselt meie kaubandusosakonna puudustest ja ülemalmainitud nõuetest. Ring peab saama täiendavaks lülits osakonnale.

Praegune kaubandusosakond tahab (olude sunnil peab ta seda) olla enam-vähem universaalne. Elu aga nõuab suuremat spetsialiseerumist. Majandusteaduse eriharude järele gruppeerumine ja viimaste põhjalikum käsitlemine on üks esimestest ülesannetest. Transiitajandus ja merikaubandus on alad, mis Eesti kaubanduses arvatavasti tähtsamateks jäävad, mille peale juba praegu tuleviku lootused on sihitud. Väljamaal on nende alade jaoks juba eriõpeasutusi asutatud; meil leiavad nad mõõda minnes mõneminutilist või -tunnilist käsitust. Olgu need näitusena toodud, teisi leidub veel palju.

Seminaariharjutuste ja praktiliste tööde puudus annab end suuresti tunda. Nende korraldamine, ka õige suures masstaabis, on ringi ettevõttel täiesti võimalik.

Päevaküsimuste käsitlemine on töö, mida suure eduga võib korraldada ja mis huvitavamaks võib kujuneda, iseäranis, kui sel alal sidet luua seltskonnaga, praeguste majandustegelastega. Ka väljamaaga tutvumine on sel kombel kergendatud, sest loodetavasti leidub Eestis asuvate ja läbisõitvate väljamaalaste hulgas küll isikuid, kes mõne tunni ohverdavad, et oma kodumaa eluga ja majandusega meie tulevase tegelasi tutvustada. Isegi võõrasriikide ametlike edustajate poolt võib ses suhtes vastutuleku peale loota, kuna iga riik huvitatud on, et meie nende kultuuriga tutvuneksime.

Suvised praktikumi eest hoolitsemine tõuseb ka tahtmata ringi ülesannete hulka. Praktikumi kohta ütleb prof. Jastrov, ülemalmainitud koguteose juhataja: „Es sollte niemand Volkswirtschaft studieren, der nicht irgend wie vorher Wirtschaft kennen gelernt hat. Wo und wie er sie kennen lerne, möge er zunächst selbst bestimmen“.

Dipl. insener W. Hellmich kirjutab: „Lehrer u. Schüler der Wirtschaftslehre müssen die wirkliche Wirtschaft in irgendeiner Form kennen gelernt haben, bevor sie anfangen, über Wirtschaft zu lehren oder zu hören.“

Mitmesuguste ettevõtete käimapanek, mis majanduslikku praktikumi annaks, sealjuures suurt kasu ja huvi pakkudes, oleks ringi elustamiseks ja propageerimiseks seltskonnas väga tähtis. Nimetaksin siin vast psühotehnika kabinetit, millest „Üliõpilaslehe“ veergudel veel eraldi kirjutada tahan.

Nagu kirjutatust selguma peaks, on ülesanded suured. Ei usu minä, et meie nüüd lühikese ajaga organisatsioonile kuju anname, mis üllatama paneb. Olen teadlik neis takistustes, mis teel ees, nii majanduslikes, kui ühiskondlikes, kuid tarvitan lähtepunktiks elunõudeid, mis ei luba sarnasest organisatsioonist mõõda minna, ja siis on juba parem, kui meie ise tööd algame, ning mida varem, seda parem.

Elmises „Üliõpilaslehes“ lugesin kaebtust, et lõhe üliõpilaskonna ja seltskonna vahel suureneb. Tõmbame seltskond ühisele tööle, huvi-

pakkuvaid aineid selleks tööks leidub; külg külje kõrval töötades kaovad lõhed ja vastastikune arusaamine suureneb. Ärgem kõnelegem lõhedest, vahekordist, vaid sidugu meid ainult käesolev töö ja meie ei märkagi, kui „vahekord“ on kadunud, temast ei tule enam rääkidagi.

Sügisel tööle! Seni võime veel „Üliõpilaslehes“ kavatsuste üle mõtteid vahetada.

Tartus, jaanikuul 1921.

H. Laretei.

Ülikooli teated.

Tartu ülikooli õpejõudude palgaseadus

on Vabariigi Valitsuse poolt ajutise valitsemise korra § 12-a põhjal 25. mail 1921. a. vastu võetud.

§ 1. Tartu ülikooli õpejõududele maksetakse 1. jaanuarist 1921. a. arvates

a) põhipalka:

professoritele	7.000 m. kuus,
professori kohustetäitjatele.	6.250 " "
dotsentidele	5.500 " "
prosektoritele, astronoom-observaatorile, õpetatud aednikule (adjuutor), eriainete õpetajatele põllumajand-teaduskonnas	5.000 " "
lektoritele filosoofia teaduskonnas	3.800 " "
tegeliku atlatöö ja mesilasepidamise õpetajatele	3.500 " "

b) lisapõhipalka:

rektorile	2.000 " "
prorektorile	1.200 " "
teaduskonna dekaanidele	900 " "
" sekretäridele	600 " "
Pasteuri instituudi juhatajale	600 " "
" " prosektorile	600 " "

Märkus: Vabariigi Valitsusele jääb õigus väljamaalt kutsutavatele ülikooli õpejõududele reisi ja ületulemise kulud ning ka osa palka välisvaluutas maksta.

§ 2. Professoritele ja teistele õpejõududele, kes kõik kohused mõnel teisel vabal õpetoolil või õpekohal täidavad, makstakse põhilisatasu teaduskonna ettepanekul ülikooli valitsuse määrusel kuni 50 prots. vastavast põhipalgast; üksikute loengute eest aga $\frac{1}{24}$ vastavast põhipalgast semestri tunni eest.

§ 3. Eradotsentidele ja teaduslike õpeülesannete täitjatele, kellel ülikoolis kindlat ametit ei ole, makstakse eksamiainete lugemise eest põhitasu semestri tunnist 5.500 m. kuni dotsendi palgani.

Eradotsentidele, kelle loengud teaduskonna poolt soovitavaks tunnistatud, makstakse ülejäävatest palgakrediitidest ja nende puudumisel ülikooli erisummadest põhitasu kahe tunni eest 4.500 m. semestri tunnist.

§ 4. Praktiliste õpetundide eest maksetakse §§ 2. ja 3. nimetatud juhtumistel 75 prots. teoreetiliste loengute tasu määrast.

§ 5. Filosoofia teaduskonna lektoritele makstakse tundide eest, mis nad üle 6 nädalatunni annavad, lisapõhitasu 1250 m. semestri tunnist.

§ 6. Ülikooli hoolekandjale makstakse sama palk, mis ministri abidele, s. o. 8000 m. põhipalka kuus; on aga hoolekandja professor, siis saab ta professori palga juure lisapõhipalka 2000 m. kuus. Ülikooli raamatukogu juhatajale arvatakse sama palk, mis määralisele dotsendile.

§ 7. Kodumaal õppivaile ülikooli teaduslikkudele stipendiaatidele makstakse põhitootusraha 3000 m. kuus, väljamaal õppivaile kuni 30 n.-strl. kuus, ühes arvatud reisikulud. Kuupalju viimati nimetatud määrast võib stipendiaatidele lubada üksikutes välisriikides, määrab ülikooli ettepanekul kindlaks haridusminister rahaministriga kokku leppides.

§ 8. Ülikooli ametnikkudele, teaduskondade tehnilistele abijõududele (assistendid jne.) ja ülikooli teenijatele makstakse palka ühes elukalliduslisa ja perekonna-abirahaga üldalusel, Riigikogu poolt 19. märtsil 1921. a. vastuvõetud ja „R. T.“ nr. 20 1921. a. väljakuulutatud riigiametnikkude ja teenijate palgaseaduse järele.

Märkus: Pasteuri instituudi arst saab põhipalka 2600 m. kuus.

§ 9. Käesoleva seadusega kindlaksmääratud põhi- ja lisapalkadele ja põhi-toetusrahadele makstakse juure ajutiselt elukalliduslisa 80 prots. suuruses, mahaarvatud see osa, mis välisvaluutas makstakse.

§ 10. Peale palga saavad kõik selles seaduses nimetatud kindla kuupalga saajad ja stipendiaadid perekonna-abiraha Vabariigi Valitsuse poolt 12. apr. 1920. a. vastuvõetud ja „R. T.“ nr. 57/58 — 1920. a. väljakuulutatud määruse §§ 2—8 alustel iga perekonnaliikme kohta, peale palgasaaaja enese, 300 m. kuus.

Ülikooli eelarve

1922. a. peale on ülikooli poolt kokku seatud ja haridusministeeriumile ette pandud.

Selle järele on ülikooli tuleva-aastane alaliste kulude eelarve riigisummadest 73.781.466 marka, erakordsete (ühekordsete) kulude eelarve 13.588.925 marka ja erisummade tulude ja kulude eelarve 36.449.359 marka, misjuures ülikoolil sissetulekuid 31.527.133 marka on, kuna ülejääv osa riigisummade eelarvest tasakaalu saavutamiseks juure lisatud on.

Ülikooli õperaha ja matrikli maksu tõstetakse

jaanuarist 1922. alates 50 prots. võrra.

Eksamid filosoofia teaduskonnas sügisel 1921.

3. sept. Ladina keele lektori kursus:
5. sept. Eesti keel. Ladina filoloogia. Soome keele lektori kursus.
6. sept. Läänemere Soome keeled. Romaani filoloogia. Kirjan-
- duse ajalugu.
7. sept. Inglise filoloogia. Eesti keele lektori kursus. Muinasteadus.
8. sept. Filosoofia. Eesti ajalugu kaubandusteadlastele. Greeka
- filoloogia.
9. sept. Põhjamaade ajalugu. Vene keele lektori kursus. Rahva luule.
10. sept. Üldine ajalugu. Pädagoogika. Prantsuse keele lektori kursus.

12. sept. Greeka keele lektori kursus. Slaavi filoloogia. Saksa-keele lektori kursus.

13. sept. Saksa keele filoloogia.

Eksamid algavad igapäev kell 10 hommikul.

Suusõnalised sooviavaldused võetakse teaduskondade kantseleis vastu

25. aug. kuni 1. septembrini.

Sooviavalduse juures tuleb õperaamat ettenäidata.

Ülikooli õigusteaduskonna

juhatus üliõpilastele ja kuulajatele õperaamatusse õpeainete üleskirjutamiseks.

1. Kirjutada tuleb tindiga nii õperaamatusse kui selle ärakirjasse. Pliiatsiga kirjutatud tekstid ei leia dekaani poolt kinnitamist.

2. Nimed tulevad selgesti kalligraafiliselt kirjutada.

Õpeained tulevad neis keeltes ja nende nimetuste all õperaamatusse kirjutada, nagu nad semestri loengute kavas on trükitud ehk kui nad seal puuduvad, siis sellekohaselt, nagu nad on välja kuulutatud. Iga õpeaine juure tuleb lisada tundide arv, kui palju nädalas loetakse.

3. Õpeainete vaba valiku korral, kui teaduskonna poolt soovitatud järjekorrast kinni pidada ei taheta, tuleb ära hoida, et valitud õpeainete kuulamine (kaks ehk enam) ühe ja sellesama tunni peale ei langeks ja et nädala tundide arv sünduslikkudes õpeainetes üle 20 tunni ei ulataks, vastasel korral jääb õpeainete üleskirjutus dekaani poolt kinnitamata. Erandid võivad mõjuvatel põhjustel fakulteedi otsusel tehtud saada.

4. Õpeaasta teisel semestril ei ole mitte lubatud õpeainetele kirjutada, mis esimesel semestril juba alatud, peale juhtumiste, mis fakulteedi poolt otsekohe on lubatud.

5. Praktilistele töödele ei või kirjutada enne vastava teoreetilise kursuse kuulamist.

6. Semester võetakse arvesse, kui on vähemalt kahele teoreetilisele õpeainele üleskirjutanud.

Uus dotsendi koht

avatakse 1922. aastast kaubandusosakonnas raamatupidamise ja kaubanduskorrespondentsi jaoks.

Usuteaduskond

on avanud oma seminaaride raamatukogud ja kavatseb teoloogilise muuseumi avamisele asuda.

The United Baltic Corporation'i

poolt Tartu üliõpilastele määratud priipiletitega sõitsid õpereisile New-York'i üliõpilased E. Thomson, E. Riismann ja A. Lensmann; Londoni — E. Konno, E. Kābi ja A. Loeper.

Eratotsent A. Sildnik

on määratud ülikooli stipendiaadiks, et ennast ette valmistada õpetevusele ülikoolis.

Cand. P. Treiberg

on ülikooli valitsuse poolt kandidaadiks ülikooli stipendiumi saamiseks määratud ja temale ülesandeks tehtud sügissemestril 19. aastasaja ajaloo üle loenguid pidada.

Cand. phys. Harald Perltz'i

on haridusminister matemaatika-loodusteaduskonna füüsika õpetooli dotsendi kohusetäitjaks kinnitanud.

H. Perltz on eestlane, sündinud 1889. a. Tallinnas, lõpetas Peterburi ülikooli füüsika osakonna I. järgu diplomiga. 1919. a. sai kutse Jekaterinburgi Uraali mäe instituudi füüsika dotsendiks.

Väljaandja Üliõpilaskonna Edustus. — Vastutav toimetaja: Karl Peterson.

Toimkonna juhataja: Karl Kirp.

Sekretäär: Marie Reistal.

Tegev toimetaja: J. Albreht.

Kuulutajatele!

Järgmine „Üliõpilaslehe“ kaksiknummer ilmub augusti kuus. Palutakse neid, kes selles numbris kuulutada soovivad, omad kuulutused hiljemalt 20. juuliks ajakirja toimetusele ära anda.

Kuulutustel „Üliõpilaslehes“ on kaugele ulatav mõju.

A. PÄÄSUKE'se äris

Promenadi tän. 2, Tartus.

Enne ilmasõja aegne hiigla väljavalik.

Inglismaalt jõuab kohale:

Vihma mantlid
Kraesidemed
Triigi särgid
Valencienne pitsid.

Saksamaalt jõuab kohale:

Naisterahva supeluskostüümid
Meesterahva wõrk-pesu
Valged turni ja sõude trikot
Sukkad
Moekaubad. Triik kraed.

Hinnad enne kuulmata odavad!

Sõnavara Keskladu.

Riiklise iseseisvuse kättesaamise järele on meil tarvis kultuurilist ja majanduslist iseseisvust teostada, et raske hinnaga saavutatud võitu kindlustada. Sellel teel on trükisõna igasugu kujul, oli see ajalehe — ajakirjana, ehk igasugu liiki raamatuna, üheks kõige tähtsamaks teguriks.

Selle tähtsama teguri laiematele rahvakihtidele kättesaadavamaks tegemine on iga riigi- ja muu tegelase pääülesandeks olnud igal pool. Ka meil on seda rada mööda kavatsatud käia ja jääb ainult soovida, et meie tegelaste hulgas ka arusaamine selle teguri enese ja ta elustamise tähtsusest kasvaks.

Hinna poolest jääb meie raamat veel kaua paljudele raskesti-kättesaadavaks, kuni paremate tehniliste abinõudega ja korraldusviisiga varustatud ettevõtte loomuliku võistluse teel rahvale abiks ei tule. Kuid on olemas veel üks lihtsam takistus tema omandamiseks — paljudel juhtumistel tema enamjagu kauplustes puudumine, sest et meil seni ei ole olnud täisvaliku pidajaid äriettevõtteid, kes raamatut alaliselt ladus oleks pidanud ta müügitulu kasulikkuse pääle vaatamata, nii et mõnigi raamat kui ka ajakiri, missugustest viimastest meil umbes 25 (!) lugejate puudusel kiratsemas on, — ei ole selle tõttu oma seaduslikku omanikku leidnud. Ja ikka sagedamini näed nimekirjaga kauplusest kauplusse rändavat õpetajat — õpilast — kirjandussõpra.

Kuid kas on ka selles ostu-nimekirjas üles tähendatud kõik raamatud, mis tarvis läheksid? Kas ei libise mittejärjekindlalt jälgides nii mõnigi ajalehe kuulutus ja märkus kahesilma vahelt läbi ja nii mõnigi kirjandusline toodang jääb ladesse seltsides eelmiste laduvahtidega. Ja nii juhtub tihti, et seda vähest, mis meie vaene raamatuturg pakkuda suudaks — ei tea või ei leia, mis kahjuks tarvitajale kui ka kirjastajale, rääkimata otsimisraskustest ja kirjavahetuskuludest. Ja seda just sellepärast, et meil puudub bibliograafiline asutus, kes selle eest hoolt kannaks, et viimane kui raamat ja ajakiri saaks tarvitajale teatavaks tehtud.

Eelnimetatud põhjustel, vastu tulles rohketele kirjandussõprade sooviavaldustele, asutasin käesoleval 1921. aastal meie kallima ja tähtsama vara müügi-ostukoha, kuhu saaks koondatud täisvalikuna, nagu Eesti Rahva Muuseumi arhiivraamatukogu, — tarvitajate jaoks kõik, ka vähetarvitatavad Eestis ilmuvad raamatud ja ajakirjade üksikud numbrid 1. jaanuarist 1921. aastast alates hinna, keele ja kirjastuse pääle vaatamata, nii et edaspidi siin ka need raamatud ja ajakirjade numbrid otseteed ostes kui ka postiga tellides kõige kättesaadavamal oleksid, mis ehk üldiselt juba otsa lõppemas on.

Raskustest hoolimata, nagu seda rahaline külg ja ajapuudus olla võivad, tahab Sõnavara Keskladu asutaja ja omanik siiski kindlasti oma eesmärgile jõuda ja ühtlasi Sõnavara täisvaliku asutamisega võtta oma pääle ka raske, kuid hädasti tarviliku bibliograafilise töö Eestis, kogudes andmeid sellel alal ja andes neid „Sõnavara Aasta-raamatuna“ välja, kui ka tuues „Üliõpilaslehes“, missugust enamjagu haritumatest Eesti kodanikkudest loeb, järjest igas numbris kokkuvõtlikke nimekirju ja teateid kirjandussõprade kasuks ja andes ka iga üksiku järelepärimise pääle ladu asutamisajast pääle ilmunud raamatute üle maksuta kirjalikult teateid.

Ka on asutamisel Sõnavara Keskladu juure odavamate hindadega vähema kirjutusmaterjali müügiostakond ja kodumaa kõigeülgne (ka kunst- ja teadusaladelt) pildistus-asutus, missugust tööd sõdade läbi katkestatuna jätkatakse, mille kohta teated iseäraldi saab avaldatud.

Sellepärast kõik, kellele kallid ülalnimetatud aatelised sihtjooned, kogunegem kindla alalise sõprade-tarvitajate ringina Sõnavara Keskladu ümber ja tõmmake enesega kaasa kõiki sõpra ja tuttavaid ja kandke hoolt, et ka üldiselt saadavalolevad raamatud ainult siit ostetud saaksid. Sellega võimaldate ka püüete teostust, mis puutuvad parema emakeelse teaduse ja kirjanduse kirjastusse ja kättesaadavusse, tema vähemast lugejate-ringist hoolimata. Tõsine kultuuripüüe on ka kõige õigem ja kindlam tee oma riigi-hoone kindlustamisele.

Ruumide puudusel asub Sõnavara Keskladu: Tartus, Rüütli t. 17; ärijuhi kõne-tunnid 2—3. Saadetused palun adresseerida: Tartu, postkast nr. 73.

Tartus, 1. juulil 1921. a.

Elgas Ehan.

P. S. Kirjastajaid ja pealadupidajaid raamatukauplusi, kellede selle aasta (NB. 1. ainult 1921!) raamatuid ei peaks veel „S. K.“ müügil olema, palutakse lahkesti neist teatada ehk saata igast ühest esialgselt 10 eksemplaari.

Esimene kodumaa kinnituse aktsia selts

„Eesti Lloid“

Peajuhatus Tallinnas, Pikk tän. 28.

Telegrammide aadress : Eestlloid, Tallinn. Telefon 624.

Kinnitab: isikl. varandust, kaupa, mater-
jaale, inventaari, hooneid, vabrikuid
ja neis olevat varandust, mõisaid,
põllumajanduslikku liikuvat vara jne.,
tuleõnnetuse, pikselöögi ja gaasi- ehk
auruplahvatuse vastu ja võtab mere-
ning kuivamaaveo kinnitusi igasuguste
kaupade peale vastu.

Seltsil abikontorid igas kodumaa linnas ja alevis.

Asemik Tartus ja maakonnas

M. Kapsta,

==== Rüütli tänav nr. 10. ====

KAUBA PANK, A.-S.

end. Tartu Vast. Krediid-Ühisused

TARTUS, Suurturg nr. 12, omas majas.

Telefon nr. 9, Juhatuses telefon nr. 209.

Põhikapitaal Mrk. 6.000.000.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Restoraan REFORM.

Rüütli ja Kүүtri tänava nurgal.

Maitsevad söögid, viinad, napsid ja liköörid.

Kabinetid.
Õhtul muusika.

Biljard.
Möödukad hinnad.

Koloniaalkauplus J. J. Puhm

TALLINNAS, Gonsiori tän. 3.

Osakond: Suur Pärnu maant. 22.

Soovitab koloniaalkaupasid kaupmeestele ja ka väiksel arvul.

Järgmine „Üliõpilastele“

kaksiknummer ilmub augusti algul. Tellige ajakirja, sellega toetate ideelist ettevõtet!

Hanns Heinz Ewers'i romaan

„Nõiduse õpilane ehk kuradikütid“

on ilmunud. Hind 75 marka. „Postimehe“ kirjastus.

Likööri ja napsi vabrik O.-Ü.

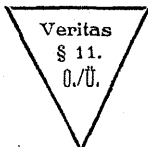
„Veritas”

Tallinnas.

Tunkri tän. 4. — Kõnetraat 13-17.

Liköörid ja napsid kõrges headuses.

Oma
destillatuur.

Juhatus.

Liquors & Spirits Manufacturing Co

„Veritas”

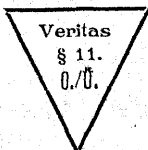
== Reval. ==

4, Dunker St.

Phone 13-17

High quality liquors and spirits

of our own
distillation.

Management.

Oskar Stude

Talinnas.

Ekspeditsioon, aurulaeva agentuur, kinnitused, omad laduruumid sadamas ja kanaalis ühes raudtee ühendusega,
lihtrid ja puksiirid.

Telegramm-aadress: **STUDEOS.**

Suur-Brookusmägi 14.

Kõnetraat

Postkast 63.

nr. 705, 1248 ja 118.

Oscar Stude

REVAL.

Spedition, Dampferagenturen, Versicherungen, eigene Lagerräume am Hafen und Kanal mit Eisenbahnanschluss,
— Lichter und Schlepper. —

Telegramm-Adresse: **STUDEOS.**

Suur - Brookusmägi 14. — Postfach 63.

Fernsprecher № 705, 1248 und 118.

Auru- ja mootor traktorid,
auru- ja hobusejõulisi viljapeksumasinaid,
rohu- ja viljaniitjaid, hobuserehasid, atru,
vikatid, luiskusid (kõvasid), rauda, naelu,
veskikivi valamise materjaali ja mitme-
suguseid muid põllumajanduslisi tarbeid

soovitab

Tallinna Eesti Majandusühisus

Viruvärava puisteel 21 — kõnetraat 85.

Walter Tegeler

Tallinas,
SUUR TURG 17.

Kirjutus ja
joonistusmaterjaa-
lid; kantselei- ja
bürootarvitused
kõige parematelt
väljamaa firmadelt
heas väljavalikus.

JOH. PITKA & POJAD.

LAEVADE JA KAUPADE TALITUS.

Peakontor : TALLINNAS, Uus t. 14.

Asekontorid: Narva-Jõesuus, Pärnus.

Teleg. adr. : PITKAS, Tallinn, Narva, Pärnu.

A. B. C. 5TH EDN. & WATRINS
CODES TARVITUSEL

Peakontori kõnetraadid: 266 & 348.

Laevakoormate muretsemine,
veolepingute tegemine, laevade
valitsemine, klaarimine, tühjen-
damine, täitmine, kinnitamine,
ostmise ja müümise toimetamine
jne.

Kaupade maa- ja mereteel
edasitoimetamine, vastuvõt-
mine, tollist puhastamine, hoid-
mine, kinnitamine, järelmaksu
vastu üleandmine, transiidis
edasisaatmine jne.

„Üliõpilaslehe“ toetajad,

koguge ajakirjale uusi poolehoidjaid
ja toetajaid!

„Üliõpilaslehte“ nr. 1 ja 2

on keskladus veel ainult vähesel arvul olemas.
Aastatellijad, rutake tellimisega.

Tähtis raamatukogudele ja kirjanduse armastajatele!

Tartu Üliõpilaskonna Edustuse kirjanduskogus on järeljäägid üliõpilaste kirjandusest, mis müügil tulevad.

Saada on:

„Üliõpilaste leht“ 1914, 1915 ja 1916 aastakätgid, 8 nr. nr. iga aastakäik, à M. 10.— üksik number. Terve komplekti hind M. 240.—, üksik aastakäik M. 80.—.

„Üliõpilasleht“, 1920 aasta väljaande nr. nr. 1, 2 ja 3 à M. 20.—, kogu hind M. 60.—.

Eesti üliõpilaste poliitilise agitatsiooni-büroo väljaanded (1917 a.):

- 1) Cand. hist. E. Asson. Venemaa vana kord ja tema kukutamine. M. 25.—.
- 2) H. Kruus. Eesti poliitiliste erakondade programmid. M. 20.—.
- 3) H. Kruus. Vene ja Eesti poliitiliste erakondade programmid. M. 30.—.
- 4) Ed. Vilde. Demokraatlik kasvatus. M. 15.—.
- 5) H. Kruus. Rahvusautonoomia. M. 20.

Kõiki eelpoolnimetatud raamatuid saab — isiklikult ära viies — Tartus, Üliõpilasemaja, tuba nr. 12, igapäev kella 12—13 ehk posti kaudu tellides (Tartu, Üliõpilaslehe toimikond) järelmaksuga.

Terve kogu hind M. 410.—